

Program nauczania

dla I etapu – edukacji wczesnoszkolnej

Elementarz
XXI wieku

Spis treści

1. Uwagi o realizacji programu.....	3
2. Główne założenia edukacji wczesnoszkolnej w świetle konstruktywistycznej teorii uczenia się	5
3. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania	7
4. Planowanie zajęć w klasach I–III w kontekście założeń konstruktywizmu.....	11
5. „Elementarz XXI wieku” – treści nauczania i przewidywane efekty edukacyjne w klasach I – III	13
6. Opis założonych osiągnięć ucznia.....	50
7. Opis sposobów osiągania celów kształcenia i wychowania.....	59
Zasady pracy pedagogicznej z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.....	61
Praca z uczniem zdolnym	63
Metody, formy i środki dydaktyczne w pracy z uczniem uzdolnionym.....	64
8. Kryteria oceny i metody sprawdzania osiągnięć ucznia	67

1

uwagi o realizacji programu

Proponowany przez nas Program nauczania „Elementarz XXI wieku” dla I etapu – edukacji wczesnoszkolnej jest całkowicie zgodny z nową podstawą programową. Został do niej rzetelnie dostosowany pod względem treści i przewidywanych efektów edukacyjnych. Dostosowanie to w szczególności polega na:

- usunięciu zapisu o konieczności korzystania z pakietów edukacyjnych,
- usunięciu zapisu o konieczności odrabiania pisemnych prac domowych,
- wprowadzeniu zapisu o pomocy dzieciom niepełnosprawnym, a także na innych zmianach związanych z rozszerzeniem lub zmodyfikowaniem niektórych istniejących zapisów oraz dodaniem kilku nowych.

Aktualnie obowiązująca podstawa zawiera wykaz umiejętności, które uczeń powinien opanować na koniec klasy 3., nie został natomiast wyodrębniony wykaz umiejętności, które uczeń powinien opanować w 1. klasie szkoły podstawowej.

W naszym programie uwzględniliśmy treści i przewidywane efekty edukacyjne oddzielnie dla wszystkich klas 1, 2 i 3, wychodząc z założenia, że ułatwi to pracę nauczycielowi, który przecież dostosowuje program nauczania do indywidualnych możliwości dzieci, z którymi pracuje. Bez weryfikacji umiejętności uczniów po klasie 1., trudno by było zaplanować pracę w następnych klasach.

Dodatkowo w proponowanym przez nas programie czytelnie oznaczyliśmy przewidywane efekty edukacyjne wykraczające ponad obowiązującą podstawę programową (klasa 2 i 3), zawierającą jedynie minimum edukacyjne.

Jednym z priorytetowych zadań szkoły jest wspieranie rozwoju każdego ucznia. Jest to cel pracy zawodowej nauczyciela, a także sygnalizowany przez teoretyków i praktyków kierunek przemian zachodzących we współczesnej edukacji, wynikający ze zmieniających się potrzeb społeczeństwa. Wymagania te stanowiły jedną z przesłanek opracowania podstawy programowej, były inspiracją dla dydaktyków do poszukiwania nowych rozwiązań programowych, organizacyjnych i pedeutologicznych.

W klasach pierwszych oprócz 7-latków są także 6-latki. Do tej samej klasy mogą uczęszczać uczniowie, którym potrzebna jest oferta dydaktyczna uwzględniająca zarówno możliwości tkwiące w osobowości dzieci, jak i specyfikę nowych rozwiązań organizacyjnych. Stawia to szkołę przed istotnym pytaniem: Jak połączyć oba te czynniki w taki sposób, aby płynnie wdrożyć zapisy podstawy programowej?

Zadaniem szkoły i nauczyciela w istniejącej sytuacji jest stworzenie takiej oferty programowej, która odpowiadałaby możliwościom rozwojowym każdego ucznia.

Program nauczania dla I etapu edukacji wczesnoszkolnej stanowi odpowiedź na potrzeby współczesnej edukacji. Zgodnie z nową podstawą programową z dnia 30 maja 2014 roku treści zawarte w programie gwarantują skuteczne wspieranie rozwoju każdego dziecka.

Program stanowi opis sposobu realizacji celów kształcenia i zadań edukacyjnych ustalonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego, która zawiera precyzyjnie opisane wymagania, czyli obowiązkowy zakres treści programowych i umiejętności oczekiwanych od uczniów na zakończenie danego etapu kształcenia, a w edukacji wczesnoszkolnej po klasie 3. Jest odpowiedzią na pytanie, jak osiągnąć założone w podstawie cele, jak zorganizować proces nauczania z uwzględnieniem indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i możliwości uczniów oraz warunków, w jakich będzie realizowany.

Konstruktivistyczne podejście do nauczania

W programie zaproponowano nauczycielom konstruktywistyczne podejście do nauczania. Oczekiwane efekty uczniowie osiągają wtedy, gdy mają możliwość indywidualnego doświadczania. W metodyce nauczania początkowego przyjęcie takiego podejścia wyraża się w stosowaniu różnorodnych metod kształcenia, w szczególności zaś takich, które wyzwalają aktywność dzieci. Ważne jest więc stwarzanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających rozwiązywanie problemów znanych z życia codziennego i na tej podstawie konstruowanie własnej wiedzy. Wybór takiego podejścia dowodzi, że dla rozwoju dziecka, jego wiedzy i doświadczeń równie ważny jak treści kształcenia jest sposób ich wykorzystania w procesie wychowania.

Nauka jest bardziej skuteczna wtedy, gdy dziecko samodzielnie zdobywa wiedzę. Sprzyja temu stawianie go w sytuacjach zadaniowych na miarę jego możliwości, potrzeb i zainteresowań, a także formułowanie hipotez i ich weryfikowanie. Bardzo istotne jest rozwiązywanie problemów we współpracy z rówieśnikami, bowiem w społeczeństwie XXI wieku nie jest możliwe osiąganie sukcesu bez współdziałania z innymi. W tak organizowanym procesie uczenia się niezwykle istotną rolę pełni profesjonalnie wspierający nauczyciel, który jest przewodnikiem dziecka po świecie wiedzy.

Zgodnie z założeniami konstruktywizmu nauczanie przez rozwiązywanie problemów pozwala najlepiej przygotować dzieci do aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa we współczesnym społeczeństwie. Nauczyciel jest w istocie reżyserem. To on, uwzględniając zapisane w podstawie standardy osiągnięć po trzeciej klasie oraz wyniki rozpoznania środowiska, w którym pracuje, planuje proces nauczania i wychowania oraz czuwa nad jego przebiegiem. Dzięki programowi nauczyciel ma szansę nauczać, respektując możliwości uczniów.

Elementarz

XXI wieku

To podręcznik dostosowany do potrzeb współczesnych dzieci: wspiera kreatywne myślenie, zawiera rozwiązania dające pewność dobrego przygotowania do nauki w klasie czwartej (np. uprzedmiotowienie poszczególnych edukacji), zachwyca realistycznymi ilustracjami. Nauczyciele z pewnością docenią teksty pełne treści wychowawczych, dające możliwość elastycznego planowania pracy.

Elementarz odwołuje się do konstruktywistycznej teorii uczenia się i nauczania. Inspiruje nauczyciela do stosowania aktywnych form pracy, gdzie on sam pełni rolę przewodnika, wspierając ucznia w samodzielnym konstruowaniu wiedzy. Treści podręcznika uwzględniają indywidualne możliwości i zainteresowania poznawcze dzieci i umożliwiają naukę na różnych poziomach trudności. Zawierają treści pozwalające w pełni realizować wymagania podstawy programowej i osiągać zapisane w niej efekty, a także je przekraczać, umożliwiając rozwój dziecka.

Rodzice oczekują od szkoły, że stworzy ich dziecku bezpieczne warunki rozwoju, wykorzysta jego mocne strony, pomoże pokonać bariery. Potrzebują współpracy z nauczycielem, bo chcą skutecznie pomagać dziecku.

KonstruktYWna współpraca z rodzicami to zadanie stawiane przed nauczycielem i szkołą, co podkreślają w literaturze pedagogicznej praktycy i teoretycy, zwracając uwagę na trójpodmiotowość oddziaływań wychowawczych. Aby ułatwić nauczycielowi włączenie rodziców do współpracy, proponujemy dodatkowe materiały dydaktyczne do pracy z dziećmi.

2 Główne założenia edukacji wczesnoszkolnej w świetle konstruktywistycznej teorii uczenia się

Czas między 3. a 10. rokiem życia dziecka cechuje ogromna dynamika i zmienność. Z tego wynika konieczność przygotowania odpowiedniej, trafnej odpowiedzi edukacyjnej uwzględniającej indywidualny profil rozwojowy dziecka. Ta pedagogiczna odpowiedź to między innymi właściwy program nauczania i wychowania, spełniający warunki ciągłości i adekwatności wobec specyfiki rozwojowej dzieci w młodszym wieku szkolnym. Jest to koncepcja pracy z dzieckiem określana jako edukacja promująca rozwój.

Wobec powszechnej krytyki realizowanego w praktyce modelu edukacji, konieczny jest nowy sposób myślenia o szeroko pojętym wychowaniu, obejmujący również nauczanie i kształcenie. Model taki uwzględnia logikę rozwoju dziecka, dostrzega jego mocne strony, składające się na indywidualny profil rozwoju.

W nowoczesnym ujęciu na aktywność dziecka w procesie wczesnej edukacji należy patrzeć nie tylko jako na podstawowy wyznacznik rozwoju, ale także jako na jedną z najważniejszych jego potrzeb i naturalną właściwość powiązaną z innymi potrzebami, jak np. potrzeba ruchu i działania, potrzeby społeczne, potrzeby poznawcze czy wreszcie potrzeby biologiczne. **Dlatego w edukacji promującej rozwój ważne jest traktowanie aktywności dziecka jako naturalnej drogi poznawania i przekształcania świata, inaczej mówiąc – jako naturalnej drogi uczenia się.**

Koncepcja edukacji promującej rozwój dziecka ujmuje ten rozwój szeroko – jako rozwój osobowości oraz zdobywanie wiedzy i umiejętności. Sprzyjać rozwojowi mogą tylko takie sytuacje i działania, które mają określony cel. Komunikacja nauczyciela z uczniem ma charakter dialogowy, mediacyjny. Bardzo istotne jest środowisko wychowawcze, w którym odbywa się proces gromadzenia doświadczeń.

W projektowaniu nowej koncepcji edukacji ważne jest przyjęcie określonej teorii rozwoju dziecka i wynikającej z niej wizji dziecka, wyznaczenie roli nauczyciela w jego rozwoju, opracowanie właściwego programu i sposobów badania efektów pracy.

W założeniach pedagogiki konstruktywistycznej celem uczenia się nie jest rejestrowanie, utrwalanie i reprodukcja przekazywanych przez nauczyciela wiadomości i zalgorytmizowanie umiejętności (tzw. edukacja monologowa), lecz konstruowanie wiedzy przez podmiot uczący się (tzw. edukacja dialogowa). Aby konstruować wiedzę, dziecko musi mieć możliwość negocjacji znaczeń ustalonych w kulturze i twórcze ich rekonstruowanie. **Powstająca w ten sposób w jego umyśle wiedza ma charakter dialogowy, dynamiczny, emancypacyjny, głęboko eksploruje doświadczanie rzeczywistości przez jednostkę i daje prawo do własnego rozumienia świata z jednoczesną osobistą odpowiedzialnością za owe rozumienie¹.**

Wśród badaczy – psychologów, pedagogów i socjologów – dominuje obecnie pogląd, że poznawana rzeczywistość nie jest w umyśle bezpośrednim odzwierciedleniem realnej rzeczywistości ani jej wierną kopią. Każda czynność poznawcza prowadzi do przekształcania nadchodzących informacji. Nasze poznawanie, uczenie się ma charakter czynny, a nie bierny. **Odkrycie konstruktywnego charakteru czynności poznawczych stało się ważnym filarem koncepcji konstruktywistycznego podejścia do procesu edukacyjnego².**

¹ D. Klus-Stańska, *Edukacja elementarna a rozwój kompetencji poznawczych dzieci*. [w:] *Edukacja elementarna. Podstawy teoretyczne – wybrane zagadnienia*, K. Lubomirska (red.), Wyd. CODN, Warszawa 2005.

² K. Lubomirska (red.), op. cit.

Zgodnie z założeniami konstruktywistów uczenie się jest aktywnym procesem tworzenia nowych modeli i reprezentacji rzeczywistości. Przy czym należy podkreślić, na co zwraca uwagę J. Piaget (1981), że we wczesnych fazach rozwoju poznawczego modele te mają charakter konkretny i odnoszą się do realnych przedmiotów i sytuacji. W toku manipulacji kształtujące się schematy poznawcze, operacje myślowe stopniowo ulegają interioryzacji. Dziecko zaczyna posługiwać się, jak dorośli, tylko inaczej, we właściwy sobie sposób indukcją, dedukcją, wnioskowaniem, uogólnianiem. Dzięki intelektualnym narzędziom poznania, do których należy między innymi język, eksploruje otaczającą je rzeczywistość.

Główne idee edukacji elementarnej wyznaczone konstruktywistyczną teorią uczenia się, zawierają się w tym, że³:

- uczeń postrzegany jest jako niepowtarzalna istota ze swoistym, indywidualnym tempem i logiką rozwoju, z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi, strategią nabywania osobistych kompetencji,
- proces rozwoju osobowego dziecka ujmowany jest jako aktywna rekonstrukcja jego osobistych doświadczeń,
- stymulacja rozwojowa dziecka zachodzi głównie poprzez podejmowanie atrakcyjnych i różnicowanych zadań, które wykraczają poza aktualne, dobrze przez nie opanowane standardy zachowań,
- uczenie zachodzi w społecznym i naturalnym dla dziecka kontekście, bliskim jego codziennej aktywności życiowej,
- stwarzane są dziecku maksymalnie sprzyjające warunki do aktywnego nabywania i rozwijania wielorakich kompetencji z zakresu wszystkich aspektów jego osobowości,
- edukacja rozpoczyna się od miejsca, momentu rozwojowego ucznia, w którym znajduje się dziecko ze swoją wiedzą i osobistym rozumieniem otaczającego świata, a także stopniem rozwoju struktur poznawczych,
- w toku edukacji dziecko doświadcza autonomii i sukcesu oraz nabiera wiary we własne możliwości, a także buduje zaufanie do ludzi, z pomocy których może zawsze skorzystać.

Te idee staraliśmy się wykorzystać w konstrukcji naszego programu.

³ R. Michalak, *Konstruktywistyczna perspektywa założonego modelu edukacji elementarnej*. [w:] K. Lubomirska (red.), op. cit.; s. 108.

3 Szczegółowe cele kształcenia i wychowania

Zadaniem szkoły jest kształtowanie u uczniów postaw sprzyjających ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, w poszanowaniu tradycji i kultury własnego narodu, a także innych kultur i tradycji.

Działalność edukacyjna szkoły jest określona przez:

- szkolny zestaw programów nauczania,
- program wychowawczy szkoły,
- program profilaktyki dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska.

Obok zadań wychowawczych, dydaktycznych i profilaktycznych szkoła ma również obowiązek prowadzenia działań opiekuńczych dostosowanych do istniejących potrzeb dzieci i do środowiska.

Zadaniem szkoły w I etapie edukacyjnym jest¹:

- 1) realizowanie programu nauczania skoncentrowanego na dziecku, jego indywidualnym tempie rozwoju i możliwościach uczenia się,
- 2) respektowanie trójpodmiotowości oddziaływań wychowawczych i kształcących: uczeń – szkoła – dom rodzinny,
- 3) rozwijanie predyspozycji i zdolności poznawczych dziecka,
- 4) kształtowanie u dziecka pozytywnego stosunku do nauki oraz rozwijanie ciekawości w poznawaniu otaczającego świata i w dążeniu do prawdy,
- 5) poszanowanie godności dziecka; zapewnienie mu przyjaznych, bezpiecznych i zdrowych warunków do nauki i zabawy, działania indywidualnego i zespołowego, rozwijania samodzielności oraz odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie, ekspresji plastycznej, muzycznej i ruchowej, aktywności badawczej, a także działalności twórczej,
- 6) wyposażenie dziecka w umiejętność czytania i pisanie, w wiadomości i sprawności matematyczne potrzebne w sytuacjach życiowych i szkolnych oraz przy rozwiązywaniu problemów,
- 7) dbałość o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich,
- 8) sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.

Cele kształcenia i wychowania

Podstawowe cele kształcenia i wychowania w edukacji wczesnoszkolnej służą wskazaniu drogi prowadzącej do stymulowania wszechstronnego i harmonijnego rozwoju dzieci, sposobów zaspokajania ich wielostronnych potrzeb rozwojowych, sposobów nabywania umiejętności i sprawności radzenia sobie w nowych sytuacjach, będących wyrazem postępu i zmian zachodzących w otaczającym świecie. Celem edukacji wczesnoszkolnej jest więc wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, etycznym, fizycznym i estetycznym. Ważne jest również aby wychowanie dziecka było przygotowaniem do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą. Należy zadbać o to, aby dziecko potrafiło odróżnić dobro od zła, było świadome przynależności

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz rozumiało konieczność dbania o przyrodę. Jednocześnie dąży się do ukształtowania systemu wiadomości i umiejętności potrzebnych dziecku do poznawania i rozumienia świata, radzenia sobie w codziennych sytuacjach oraz do kontynuowania nauki w klasach IV–VI szkoły podstawowej².

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych w trakcie procesu kształcenia ogólnego w szkole podstawowej, a więc również w edukacji wczesnoszkolnej, należą:

- czytanie – rozumiane jako czynność oraz jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa,
- myślenie matematyczne – rozumiane jako umiejętność prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych i umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki,
- myślenie naukowe – rozumiane jako umiejętność formułowania wniosków z empirycznych sposobów poznawania przyrody i społeczeństwa,
- komunikacja – rozumiana jako umiejętność porozumiewania się w mowie i piśmie w języku ojczystym i obcym,
- znajomość technologii informacyjno-komunikacyjnych – rozumiana jako umiejętność posługiwania się nowoczesnymi narzędziami i technikami komunikacyjnymi, służącymi wyszukiwaniu informacji i korzystaniu z nich,
- umiejętności w zakresie samodzielnego zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania i rozwijania swoich zainteresowań oraz przygotowania do dalszej edukacji,
- umiejętności w zakresie pracy zespołowej oraz współpracy z grupą zadaniową i szeroko pojętą społecznością szkoły, miejscowości, regionu, kraju.

Istotnym zadaniem szkoły podstawowej i obowiązkiem każdego nauczyciela jest kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim, dbałość o systematyczne wzbogacanie zasobu słownictwa oraz przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Aby przygotować uczniów do samokształcenia, świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji, szkoła powinna zapewniać im dostęp do dobrze wyposażonej biblioteki szkolnej i zasobów multimedialnych.

Ważne zadanie szkoły to również edukacja zdrowotna, której celem jest kształtowanie nawyku dbałości o zdrowie i higienę oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

Cele kształcenia i wychowania w ramach poszczególnych edukacji

Edukacja polonistyczna

- sprawne komunikowanie się z uwzględnieniem sytuacji, osób i reguł konwersacji,
- opanowanie czytania i pisania jako form komunikowania się,
- umiejętne przekazywanie doznań i przeżyć związanych ze światem realnym i inspirowanych literaturą,
- czytanie ze zrozumieniem jako przygotowanie do korzystania z różnych źródeł wiedzy,
- zainteresowanie książką i rozbudzenie zamiłowań czytelniczych,
- pisanie z wykorzystaniem znajomości elementarnych zasad pisowni,
- bogacenie słownika czynnego i biernego,
- posługiwanie się różnymi formami wypowiedzi pisemnej,
- umiejętne wypowiadanie się w małych formach teatralnych.

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

Edukacja społeczna (z etyką)

- odkrywanie zainteresowań, akceptacja siebie i swoich potrzeb oraz praw i potrzeb innych ludzi,
- dobre komunikowanie się z innymi w społeczności dziecięcej i w świecie dorosłych,
- przestrzeganie reguł i umiejętne współdziałanie oraz współżycie w grupie,
- budowanie świata wartości kształtujących postawy obywatelskie, tj.: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista i szacunek dla innych,
- sprawne korzystanie z dziedzictwa kultury narodowej, europejskiej i światowej.

Edukacja przyrodnicza

- rozbudzanie ciekawości świata, chęci obserwowania i badania najbliższego otoczenia,
- rozumienie i poszanowanie świata roślin i zwierząt, określanie swojego miejsca i związków ze światem przyrody,
- kształtowanie wrażliwości i odpowiedzialności za swoje zachowania wobec przyrody,
- poznawanie zjawisk i obiektów przyrody ożywionej i nieożywionej, służących potrzebom człowieka lub stanowiących zagrożenia,
- obserwowanie i charakteryzowanie zjawisk atmosferycznych, dostosowywanie własnych aktywności do panujących warunków pogodowych.

Edukacja matematyczna

- rozumienie pojęć i wykonywanie czynności umysłowych związanych z rozwiązywaniem problemów matematycznych,
- świadome i sprawne rachowanie, radzenie sobie w sytuacjach życiowych wymagających formułowania i obliczania działań matematycznych,
- dostrzeganie i określanie zależności między osobami i przedmiotami znajdującymi się w przestrzeni,
- uważne słuchanie różnych komunikatów i reagowanie zgodne z ich treścią,
- logiczne myślenie w rozwiązywaniu problemów matematycznych, przekładanie sytuacji konkretnych na język symboli matematycznych,
- praktyczne stosowanie zdobytej wiedzy (porządkowanie, mierzenie, ważenie, kupowanie i płacenie, odczytywanie wskazań zegara i termometru, posługiwanie się kalendarzem i dostrzeganie rytmiczności w organizacji czasu).

Edukacja muzyczna

- rozbudzenie zainteresowania muzyką i przygotowanie do aktywnego uczestnictwa w życiu muzycznym,
- kształtowanie potrzeby muzykowania (indywidualnego lub zespołowego) i obcowania z muzyką,
- rozwój wyobraźni i ekspresji muzycznej (wszystkie formy aktywności),
- kształcenie umiejętności muzycznych: wokalnych, instrumentalnych, percepcyjnych,
- uwrażliwianie na piękno kultury narodowej.

Edukacja plastyczna

- wyróżnianie i stosowanie podstawowych środków wyrazu plastycznego na płaszczyźnie i w przestrzeni,
- posługiwanie się podstawowymi narzędziami i materiałami w wyrażaniu sytuacji realnych i fantastycznych, własnych myśli i uczuć, inspirowanych literaturą i muzyką,

- organizowanie warsztatu własnej pracy, ekonomiczne wykorzystywanie materiałów,
- rozróżnianie podstawowych dziedzin sztuk plastycznych, postaci i funkcji dzieł z tych dziedzin,
- budzenie przynależności kulturowej poprzez kontakt ze sztuką oraz tradycjami regionalnymi i narodowymi.

Zajęcia komputerowe

- znajomość budowy stanowiska komputerowego i umiejętność posługiwania się klawiaturą i myszą,
- posługiwanie się komputerem w podstawowym zakresie: uruchamianie programów, wykonywanie podstawowych zadań w wybranym programie graficznym i tekstowym,
- bezpieczne korzystanie z komputera, stosowanie się do obowiązujących ograniczeń,
- umiejętność korzystania z komputera, Internetu i multimediów jako źródeł informacji.

Zajęcia techniczne

- planowanie czynności, organizowanie warsztatu pracy (materiałów i narzędzi), rozumienie wartości pracy w życiu człowieka,
- stosowanie podstawowych zasad bezpieczeństwa i higieny pracy oraz udzielania pierwszej pomocy,
- posługiwanie się narzędziami i urządzeniami technicznymi, korzystanie z prostej informacji technicznej,
- wykonywanie przedmiotów użytkowych i montowanie modeli urządzeń technicznych,
- rozumienie wpływu sił przyrody i ich znaczenia w rozwoju myśli technicznej.

Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna

- rozumienie potrzeby aktywności fizycznej i jej wpływu na sprawność organizmu,
- doskonalenie sprawności fizycznej w różnych formach aktywności ruchowej,
- kształtowanie nawyku prawidłowej postawy ciała w różnych sytuacjach życiowych,
- doskonalenie umiejętności gimnastycznych i lekkoatletycznych rozwijających naturalne formy ruchu: biegi, skoki, rzuty, czworakowanie, przetaczanie i wspinanie,
- rozumienie wpływu aktywności ruchowej, hartowania, racjonalnego żywienia i profilaktyki medycznej na właściwy rozwój i sprawne funkcjonowanie organizmu,
- poznawanie i przestrzeganie zasad rywalizacji sportowej oraz zasad bezpieczeństwa podczas zabaw ruchowych prowadzonych w różnych warunkach.

4 Planowanie zajęć w klasach I–III w kontekście założeń konstruktywizmu

Treści kształcenia ujęte w „Podstawie programowej” oraz opracowanym na jej bazie programie podlegają interpretacji nauczycieli. Znając cele zapisane w postaci przewidywanych efektów wymagań, nauczyciele (korzystając ze swojej pedagogicznej autonomii) dobierają niezbędne komponenty i aranżują środowiska rozwojowo-wychowawcze – planują zajęcia edukacyjne z dziećmi.

Zadaniem nauczyciela jest wykorzystanie nowej podstawy programowej w projektowaniu drogi edukacyjnej ucznia prowadzącej do uzyskania przewidywanych efektów, tj. zdobywania wiedzy, umiejętności i społecznie akceptowanych zachowań. Niezwykle istotną kwestią jest określenie tematyki zajęć, która stanowi obszar orientacyjny, nie ma charakteru zamkniętego, lecz pozostawia nauczycielowi swobodę w zakresie doboru materiału potrzebnego do osiągnięcia zakładanych celów edukacyjnych. Tematyka kształcenia w klasach I–III uwzględnia następujące kręgi tematyczne:

- Poznaję siebie i moją rodzinę
- Poznaję szkołę, a w niej koleżanki i kolegów
- Poznaję moje miejsce zamieszkania i moją miejscowość
- Poznaję moją Ojczyznę
- Poznaję wspólnotę państw w Europie
- Poznaję świat i wszechświat

Poznawanie treści obejmujących wymienione kręgi zsynchronizowane jest z kalendarzem przyrody oraz wydarzeniami z życia osobistego, rodzinnego i szkolnego ucznia.

Proces planowania edukacji wczesnoszkolnej w kontekście założeń konstruktywizmu ilustruje schemat 1.

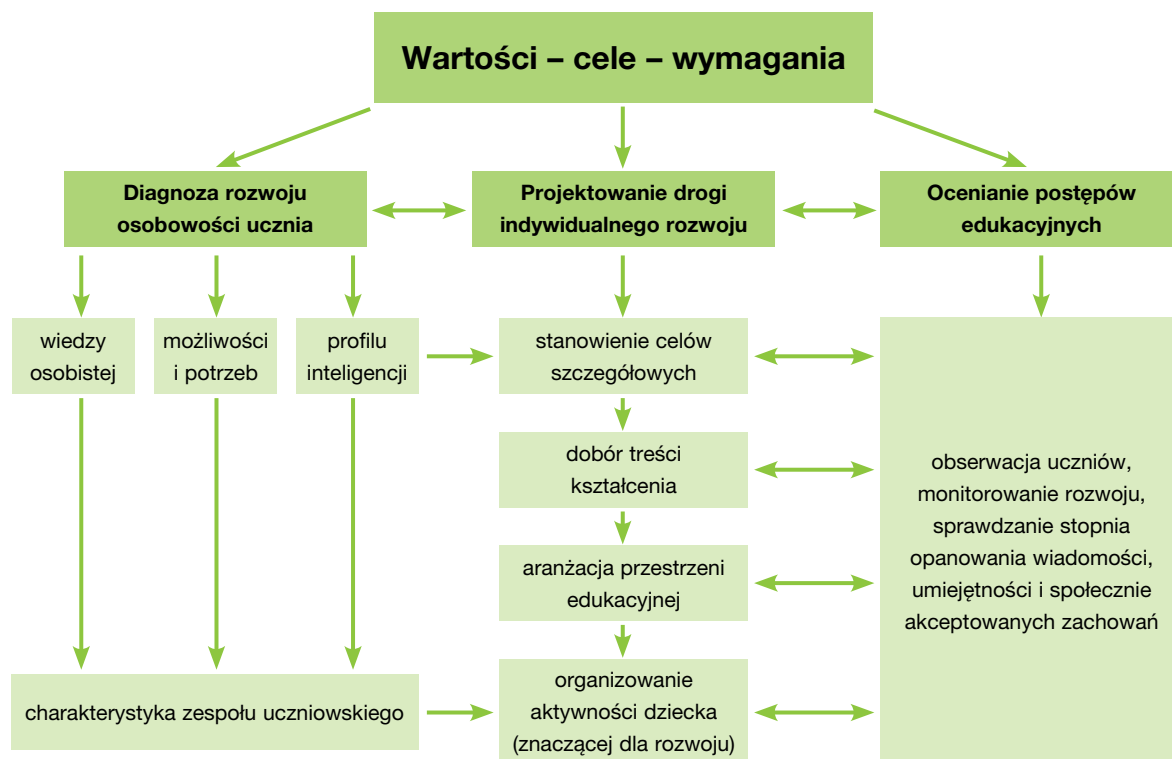
Warto w szczególności zaakcentować dwie kwestie: orientację na wartości i diagnozę z wykorzystaniem obserwacji. Edukację „ku wartościom” należy rozumieć jako ofertę aksjologiczną, konkurencyjną wobec jednostronnego wychowania, częściej pojmowanego wyłącznie dydaktycznie i, niestety, zbyt technologicznie (behawioralnie)¹. Edukację „ku wartościom” należy rozumieć (...) jako najważniejszy cel wychowania dzieci i młodzieży, będący równocześnie wychowaniem do podstawowych wartości moralnych, wspólnotowych, obyczajowych, a więc normatywnych, zapewniających ład społeczny i stanowiących fundament formowania odpowiednich przekonań i postaw².

Obserwacja i jej dokumentowanie jest zadaniem podstawowym; wyznacza cel, porządkuje, (...) skłania do refleksji. Zapisany w dokumencie ministerialnym wymóg dokumentowania wyników obserwacji podyktowany został słusznymi argumentami merytorycznymi³.

¹ T. Janicka-Panek, *Stanowienie celów dydaktyczno-wychowawczych w zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej*. ITeE – WODN, Radom-Skierniewice 2007.

² K. Stanek, *Wychowanie do wartości*. [w:] *Czas na wychowanie, Główne konteksty i uwarunkowania*. B. Piątkowska (red.), Wydawnictwo PWSZ im. Angelusa Silesiusa, Wałbrzych 2009; s. 102.

³ M. Karwowska-Struczyk, *Dialogii psychologii rozwojowej i edukacji – szanse i zagrożenia*. [w:] K. Lubomirska (red.), op. cit., s. 133.

Schemat 1. Organizowanie aktywności uczniów klas 1–3 w ujęciu konstruktywistycznym (T. Janicka-Panek, 2009)

5 „Elementarz XXI wieku” – Treści nauczania i przewidywane efekty edukacyjne w klasach I-III

„Elementarz XXI wieku”, klasa 1 (edukacja polonistyczna, społeczna z etyką, przyrodnicza i matematyczna)

Na szaro zaznaczono przewidywane efekty przypisane treściom wykraczającym ponad podstawę programową – występują one w klasie 2 i 3.

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 1	Przewidywane efekty edukacyjne (umiejętności, wiadomości, społecznie akceptowane zachowania)
<p>polonistyczna</p> <p>1. W zakresie umiejętności społecznych warunkujących porozumiewanie się i kulturę języka:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - słuchanie wypowiedzi - uczestniczenie w rozmowie - zadawanie pytań i udzielanie odpowiedzi - samodzielne wypowiedzianie się na podany temat 	<ul style="list-style-type: none"> - obdarza uwagę rówieśników i dorosłych - słucha wypowiedzi innych i stara się zrozumieć, co przekazują - uczestniczy w rozmowach na tematy związane z życiem rodzinnym i szkolnym - bierze udział w rozmowach inspirowanych literaturą - rozmawia w kulturalny sposób, zwracając się bezpośrednio do rozmówcy - dostosowuje ton głosu do sytuacji, np. nie mówi zbyt głośno, mówi na temat - jasno komunikuje swoje potrzeby, spostrzeżenia, odczucia - zadaje pytania i odpowiada na pytania innych osób - udziela zrozumiałej odpowiedzi - wypowiada się na tematy związane z życiem rodzinnym i szkolnym oraz inspirowane literaturą - dostosowuje ton głosu do sytuacji, np. nie mówi zbyt głośno - komunikuje w jasny sposób swoje spostrzeżenia, potrzeby, odczucia - systematycznie wzbogaca słownictwo czynne - porządkuje we właściwej kolejności ilustracje historyjek obrazkowych - opowiada treść historyjek obrazkowych, dostrzegając związki przyczynowo-skutkowe - uzupełnia brakującą ilustrację historyjki obrazkowej
<p>2. W zakresie umiejętności czytania i pisania:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - kodowanie i odkodowywanie informacji 	<ul style="list-style-type: none"> - rozumie sens kodowania i dekodowania informacji - odczytuje uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne i napisy - wypowiada się na temat ilustracji - opowiada treść historyjek obrazkowych - zna wszystkie litery alfabetu - czyta i rozumie proste, krótkie teksty

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 1	Przewidywane efekty edukacyjne (umiejętności, wiadomości, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> - pisanie – stosowanie poprawności graficznej i zasad kaligrafii - podstawowe pojęcia z zakresu wiedzy o języku - posługiwanie się w praktyce elementarnymi zasadami ortografii - uważne słuchanie i rozumienie tekstów czytanych przez dorosłych - zainteresowanie książką i rozwijanie umiejętności czytelnich 	<ul style="list-style-type: none"> - dba o estetykę i poprawność graficzną pisma (przestrzega zasad kaligrafii) - przepisuje wyrazy i proste, krótkie zdania - pisze poprawnie z pamięci wyrazy czyste fonetycznie - pisze poprawnie z pamięci wyrazy i krótkie, proste zdania o fonetycznej pisowni - pisze ze słuchu wyrazy czyste fonetycznie i krótkie, proste zdania o fonetycznej pisowni - rozumie pojęcia: wyraz, głoska, litera, samogłoska, spółgłoska, sylaba, zdanie - stosuje wielką literę na początku i kropkę na końcu zdania - stosuje wielką literę w pisowni nazw własnych – imion, nazwisk, nazw miast, rzek, ulic, nazwy swojego państwa - słucha w skupieniu czytanych utworów - wymienia postacie występujące w wysłuchanym tekście - potrafi odpowiadać na pytania dotyczące treści słuchanych tekstów - interesuje się książką i czytaniem - wyszukuje w tekście określone wyrazy (np. ze wskazaną literą) - poprawnie czyta opracowane teksty - wyszukuje w tekście potrzebne informacje - wyszukuje w tekście zdania będące odpowiedzią na pytania nauczyciela - w miarę swych możliwości czyta wybrane przez siebie i wskazane przez nauczyciela książki
<p>spoleczna z etyką</p>	<p>3. W zakresie umiejętności wypowiadania się w małych formach teatralnych:</p> <p>1. W zakresie odróżniania dobra i zła w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - uczestniczy w zabawie teatralnej - ilustruje mimiką, gestem i ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego - rozumie umowne znaczenie rekwizytu i umie posłużyć się nim w odgrywanej scenie - odtwarza z pamięci teksty dla dzieci, np.: krótkie rymowanki, wiersze - potrafi odróżnić, co jest dobre , a co złe w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi - wie, że warto pomagać potrzebującym - zdaje sobie sprawę z tego, jak ważna jest sprawiedliwość i prawdomówność - wie, że nie wolno zabierać cudzej własności bez pozwolenia - wie, że ludzie żyją w różnych warunkach i dlatego nie należy dokucać dzieciom, które wychowują się w innych warunkach - współpracuje z innymi w zabawie, nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych - przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej i w świecie dorosłych - grzecznie zwraca się do innych w szkole, w domu i na ulicy - jest uczynny i uprzejmy wobec innych (np. ustępuje miejsca osobom starszym) - uczestniczy w szkolnych wydarzeniach

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 1	Przewidywane efekty edukacyjne (umiejętności, wiadomości, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> - troska o własne bezpieczeństwo i ochrona innych 	<ul style="list-style-type: none"> - wie, że nie wolno zabierać cudzej własności bez pozwolenia - pamięta o oddawaniu pożyczonych rzeczy i nie niszczy ich - wie, że dzieci niepełnosprawne znajdują się w trudnej sytuacji i stara się im pomagać - wie, gdzie można bezpiecznie organizować zabawy, a gdzie nie można i dlaczego - zna niektóre zagrożenia ze strony innych ludzi, wie, do kogo i w jaki sposób należy się zwrócić o pomoc - niesie pomoc potrzebującym w sytuacjach codziennych - wie, że nie można dążyć do zaspokojenia swoich pragnień kosztem innych i kosztem niszczenia otoczenia - zna numery telefonów: pogotowia, policji, straży pożarnej i numer alarmowy 112
2. W zakresie kształtowania poczucia przynależności do rodziny i społeczności lokalnej:	<ul style="list-style-type: none"> - uświadamianie roli rodziny w życiu jednostki - poznawanie relacji rodzinnych i obowiązków z nich wynikających - dostosowywanie oczekiwań własnych do realiów ekonomicznych rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami - zna podstawowe relacje rodzinne między najbliższymi - wywiązuje się z powinności wobec nich - podejmuje obowiązki domowe - wie, że nie należy dążyć do zaspokojenia swoich pragnień kosztem innych członków rodziny - wie, że pieniądze otrzymuje się za pracę - wie, że trzeba dostosować własne oczekiwania do realiów ekonomicznych rodziny - potrafi wymienić status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto) - określa podobieństwa i różnice między krajozrazami wiejskim i miejskim - wie, jakie zawody wykonują jego najbliżsi i znajomi - wie czym zajmuje się np. policjant, weterynarz - wie, do kogo może się zwrócić o pomoc
3. W zakresie wychowania patriotycznego w poczuciu przynależności do kraju i Europy (Unii Europejskiej):	<ul style="list-style-type: none"> - kształtowanie tożsamości narodowej - wychowanie w poczuciu przynależności do społeczności i kultury europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> - wie, jakiej jest narodowości i że mieszka w Polsce - zna symbole narodowe (flaga, godło) - wie, że Polska znajduje się w Europie - rozpoznaje flagę Unii Europejskiej
przyrodnicza	1. W zakresie rozumienia i poszanowania świata roślin i zwierząt:	<ul style="list-style-type: none"> - potrafi wymienić i rozpoznać wybrane środowiska przyrodnicze; na podstawie ilustracji wymienia warunki, którymi różnią się te środowiska (ze szczególnym uwzględnieniem środowisk otaczających dziecko – las, pole, park, sad i ogród) - rozpoznaje rośliny i zwierzęta żyjące w takich środowiskach przyrodniczych, jak park, las, sad i ogród (działka)

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 1	Przewidywane efekty edukacyjne (umiejętności, wiadomości, społecznie akceptowane zachowania)
	<p>– poznawanie warunków koniecznych do rozwoju roślin i zwierząt</p> <p>– poznawanie korzyści, jakie przynoszą środowisku zwierzęta</p> <p>– poznawanie zagrożeń dla człowieka ze strony przyrody</p> <p>– rozumienie i stosowanie w praktyce zasad ochrony środowiska przyrodniczego</p> <p>– rozumienie znaczenia wody w życiu ludzi, roślin i zwierząt</p>	<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia zwierzęta (popularne i znane z otoczenia, hodowli, gospodarstwa, lektur, wycieczki do zoo) na podstawie ich charakterystycznych cech – rozpoznaje i odróżnia drzewo, krzew (na podstawie ogólnej budowy i cech charakterystycznych) – zna części ciała zwierząt (na podstawie gatunków domowych i hodowlanych) – umie wymienić i wskazać na ilustracji główne części roślin – zna podstawowe etapy rozwoju roślin – przy pomocy nauczyciela przeprowadza obserwację przyrodnicze w terenie – gromadzi, segreguje i zabezpiecza zbiory przyrodnicze według wskazań nauczyciela – rejestruje wybrane wyniki obserwacji (za pomocą symboli rysunkowych lub prostego zapisu) – przy pomocy nauczyciela przygotowuje się do wycieczki (zabranie opakowań do zabezpieczania zbiorów, przygotowanie odpowiedniej odzieży itd.) – wie, jakie są warunki konieczne do rozwoju roślin i zwierząt w gospodarstwach domowych, w szkolnych uprawach i hodowlach – potrafi pielęgnować rośliny i zwierzęta w klasie oraz prowadzić zespolowo i pod kierunkiem nauczyciela proste uprawy i hodowle (w kąciu przyrody) – zna sposoby przystosowywania się zwierząt do poszczególnych pór roku (odloty ptaków, zapadanie w sen zimowy) – potrafi przyporządkować wybrane rośliny i zwierzęta do poznanych środowisk przyrodniczych (wybór na podstawie obserwacji prowadzonych podczas wycieczek, pracy w ogródku szkolnym, lektury) – wie, jaki pożytek przynoszą zwierzęta środowisku (np. niszczenie szkodników przez ptaki, zapylenie kwiatów przez owady, spulchnianie gleby przez dżdżownice) – zna niebezpieczeństwa grożące ze strony roślin (trujące owoce, liście) – wie, że niektóre zwierzęta mogą być groźne dla człowieka (np. niebezpieczne i chore zwierzęta); potrafi zachować należyłą ostrożność w kontakcie z nimi – zna zagrożenia ze strony zjawisk przyrodniczych (burza, huragan, powódź, pożar) – wie, jak zachować się w sytuacji zagrożenia – chroni przyrodę (nie śmieci, szanuje rośliny, zachowuje ciszę w parku i w lesie) – zna zagrożenia dla środowiska ze strony człowieka (spalanie śmieci, zatrucie powietrza i wód, pożary lasów, wyrzucanie odpadów) – pomaga zwierzętom przetrwać zimę, upalne lato – wie, że należy oszczędzać wodę i segregować śmieci – rozumie sens stosowania opakowań ekologicznych – wie, jakie znaczenie ma woda w życiu ludzi, zwierząt i roślin – rozumie konieczność podlewania roślin w uprawach i pojenia zwierząt w hodowli – potrafi zilustrować doświadczenie, w którym w hodowli roślinnej zabrakło wody

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 1	Przewidywane efekty edukacyjne (umiejętności, wiadomości, społecznie akceptowane zachowania)
2. W zakresie rozumienia warunków atmosferycznych:	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznawanie i nazywanie zjawisk atmosferycznych - poznawanie pór roku i wskazywanie typowych dla nich zachowań ludzi i zwierząt - obserwowanie pogody i rozumienie jej prognoz 	<ul style="list-style-type: none"> - nazywa zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku - zna zagrożenia ze strony niektórych zjawisk atmosferycznych i wie, jak zachowywać się w sytuacji zagrożenia - zna sposoby przystosowania się zwierząt do poszczególnych pór roku: odloty ptaków, zapadanie w sen zimowy, przyloty ptaków - rozumie potrzebę pomagania zwierzętom podczas zimy i upalnego lata - ubiera się stosownie do pory roku, nie naraża się na niebezpieczeństwo wynikające z pogody - obserwuje pogodę i prowadzi obrazkowy kalendarz pogody - zna kolejność pór roku, potrafi wymienić różnice w pogodzie między poszczególnymi porami roku (m.in. nazywa związane z nimi zjawiska atmosferyczne) - wie, o czym mówi osoba zapowiadająca pogodę w radiu lub w telewizji - stosuje się do komunikatów o pogodzie, ubiera się odpowiednio do pogody
matematyczna	<p>1. W zakresie czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - określanie położenia przedmiotów (na, pod, obok, za, przed, wyżej, niżej, na górze, na dole) w przestrzeni i na kartce - klasyfikacja, porównywanie i porządkowanie obiektów - wyrowadzanie kierunków od siebie i innych osób (prawa i lewa strona, po prawej stronie, na lewo od) - dostrzeganie regularności i zjawiska symetrii w otoczeniu i na rysunku 	<ul style="list-style-type: none"> - określa położenie przedmiotów w przestrzeni - określa położenie obiektów względem obranego obiektu - ustawia przedmioty zgodnie z podanymi warunkami - orientuje się na kartce, aby odnajdować informacje (np. w prawym górnym rogu) i rysować strzałki we właściwym kierunku - klasyfikuje obiekty, tworzy kolekcje (np.: zwierzęta, zabawki, rzeczy do ubrania) - układa obiekty (np. patyczki) w serie rosnące i malejące, numeruje je - wybiera obiekt w serii, wskazuje następne i poprzednie - porównuje przedmioty o cechach przeciwstawnych - porównuje liczebność utworzonych kolekcji i zbiorów zastępczych - ustala równoliczność mimo obserwowanych zmian w układzie elementów porównywanych zbiorów - porównuje liczby z użyciem znaków $>$, $<$, $=$ - rozróżnia lewą i prawą stronę swojego ciała - wyrowadza kierunki od siebie (po prawej stronie, na lewo od) - określa prawą i lewą stronę drugiej osoby, stojącej tyłem i przodem - wyrowadza kierunki od innej osoby - orientuje się na kartce, rysuje strzałki we właściwym kierunku zgodnie z instrukcją - dostrzega symetrię (np. w rysunku motyla) - zauważa zjawisko symetrii w figurach geometrycznych i niektórych elementach otoczenia - dostrzega stałe następstwa i regularność - kontynuuje regularny wzór (np. szlaczek) - zauważa, że jedna figura jest powiększeniem lub pomniejszeniem drugiej - uzupełnia rysunek według osi symetrii

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 1	Przewidywane efekty edukacyjne (umiejętności, wiadomości, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznawanie figur geometrycznych i tworzenie rytmów 	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje i nazywa figury: koło, prostokąt (w tym kwadrat), trójkąt, - układa figury z patyczków, gumy do skakania oraz na geoplanie - klasyfikuje figury według podanej (jednej) cechy - dostrzega i kontynuuje powtarzające się sekwencje - układa rytmy z przedmiotów, klocek i modeli figur
2. W zakresie liczenia i sprawności rachunkowych:	<ul style="list-style-type: none"> - pojęcie liczby i liczenie obiektów 	<ul style="list-style-type: none"> - liczy obiekty (dostrzega regularność dziesiętkowego systemu liczenia) - wymienia kolejne liczebni od wybranej liczby, także wspak (zakres do 20) - zapisuje liczby cyframi (zakres do 10) - rozumie pojęcie liczby w aspekcie głównym, porządkowym i miarowym - zapisuje cyframi liczby do 20 - rozpoznaje liczby do 100, liczy dziesiątkami - zapisuje dziesiątkami liczby do 100
3. W zakresie pomiaru:	<ul style="list-style-type: none"> - czas - długości - ciężaru 	<ul style="list-style-type: none"> - wykonuje dodawanie i odejmowanie na zbiorach zastępczych - dodaje i odejmuje w zakresie 10, zapisuje te działania - radzi sobie w sytuacjach życiowych, które wymagają dodawania lub odejmowania - oblicza i zapisuje proste działania z okienkiem - rozwiązuje czynnościowo proste zadania matematyczne wyrażone jako konkretne sytuacje, przedstawione na rysunkach lub w treści podanej słownie - zapisuje rozwiązanie zadania z treścią przedstawionego słownie w konkretnej sytuacji - stosuje zapis cyfrowy i znaki działań w rozwiązywaniu zadań - układa zadania do sytuacji, ilustracji, działania - układa odpowiedź, tworzy pytania - rozwiązuje proste zadania na porównywanie różnicowe
		<ul style="list-style-type: none"> - nazywa dni tygodnia i miesiące w roku - orientuje się, do czego służy kalendarz, i potrafi z niego korzystać - rozpoznaje czas na zegarze w zakresie, który pozwala orientować się w ramach czasowych zajęć szkolnych i obowiązków domowych - dokonuje pomiarów dowolnie obraną wspólną miarą, porównuje wyniki - mierzy długości, posługując się linijką - posługuje się jednostką cm - wykonuje łatwe obliczenia dotyczące jednostki cm - porównuje długości obiektów - waży przedmioty - różnicuje przedmioty lżejsze i cięższe - używa określenia kilogram

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 1	Przewidywane efekty edukacyjne (umiejętności, wiadomości, społecznie akceptowane zachowania)
		<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje łatwe obliczenia dotyczące jednostki kg – wie, że towar w sklepie jest pakowany według wagi
	– płynów	<ul style="list-style-type: none"> – odmierza płyny kubkiem i miarką litrową, używa określenia „litr” – porównuje ilości płynów, przelewając je, wskazuje więcej, mniej, tyle samo
4. W zakresie obliczeń pieniężnych:	– znajomość banknotów i monet	<ul style="list-style-type: none"> – zna będące w obiegu monety i banknoty (1 zł, 2 zł, 5 zł, 10 zł, 20 zł, 50 zł, 100 zł, 1 gr, 2 gr, 5 gr, 10 gr, 20 gr, 50 gr) – wie, że 1 zł to 100 gr – zna wartość nabywczą monet – rozumie, co to jest dług
	– liczenie pieniędzy	<ul style="list-style-type: none"> – radzi sobie w sytuacjach kupna i sprzedazy – układa i rozwiązuje proste zadania z treścią o kupowaniu i placeniu – liczy pieniądze na zbiorach zastępczych

„Elementarz XXI wieku, klasa 1 (edukacja muzyczna, plastyczna, zajęcia komputerowe, zajęcia techniczne, wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna)

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 1	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
muzyczna	<p>1. W zakresie wychowania do odbioru muzyki:</p> <ul style="list-style-type: none"> – śpiewanie – muzykowanie 	<ul style="list-style-type: none"> – powtarza głosem proste melodie – wykonuje śpiewanki i rymowanki tematyczne – śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru – realizuje proste tematy rytmiczne (tataizacją, ruchem całego ciała) – odtwarza proste rytmy głosem i na instrumentach perkusyjnych – rozpoznaje brzmienie fortepianu, gitary, fletu – zna i potrafi zagrać 5 dźwięków: sol, mi, la, re, do – zna podstawowe kroki krakowiaka
	<ul style="list-style-type: none"> – słuchanie, zabawy przy muzyce – uczestniczenie w koncertach i innych prezentacjach muzycznych – rozumienie 	<ul style="list-style-type: none"> – świadomie i aktywnie słucha muzyki, potem wyraża swe doznania werbalnie i niewerbalnie – wyraża nastrój i charakter muzyki, pląsając i tańcząc – reaguje na zmianę tempa i dynamiki – kulturalnie zachowuje się na koncercie – przyjmuje właściwą postawę podczas słuchania hymnu narodowego – wyraża nastrój i charakter muzyki, pląsając i tańcząc – wykonuje akompaniament na instrumentach perkusyjnych do muzyki – tworzy własne proste melodie do rymowanek i haseł – tworzy dźwiękowe ilustracje
plastyczna	<p>1. W zakresie rozpoznawania wybranych dziedzin sztuki:</p> <p>2. W zakresie wyrażania własnych myśli i uczuć w różnorodnych formach plastycznych:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznawanie i odczytywanie znaków muzycznych – architektura (także architektura zieleni) – malarstwo – wypowiedzi plastyczne w technikach płaskich – tworzenie prac w technikach przestrzennych

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 1	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> – ilustrowanie różnych scen i sytuacji 	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje proste rekwizyty (lalka, pacynka itp.) i wykorzystuje je w małych formach teatralnych – tworzy przedmioty charakterystyczne dla sztuki ludowej regionu, w którym mieszka – ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką
3. W zakresie przygotowania do korzystania z medialnych środków przekazu:	<ul style="list-style-type: none"> – stosowanie narzędzi multimedialnych w realizacji własnych zadań twórczych 	<ul style="list-style-type: none"> – w miarę możliwości korzysta z narzędzi medialnych w swojej działalności twórczej
zajęcia komputerowe	<ol style="list-style-type: none"> 1. W zakresie posługiwania się komputerem: 	<ul style="list-style-type: none"> – uruchamia wybrany program komputerowy – korzysta z myszy i klawiatury
	<ol style="list-style-type: none"> 2. W zakresie bezpieczeństwa pracy z komputerem: 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, jak trzeba korzystać z komputera, żeby nie narażać własnego zdrowia – stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera
zajęcia techniczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. W zakresie wychowania technicznego: 	<ul style="list-style-type: none"> – zna ogólne zasady działania urządzeń domowych (mikser, odkurzacze, zegar, sokowirówka, czajnik elektryczny, suszarka do włosów) – posługuje się urządzeniami domowymi, nie psując ich – wie, jak ludzie wykorzystywali dawniej i jak wykorzystują dziś siły przyrody (wiatr, wodę)
	<ul style="list-style-type: none"> – działalność konstrukcyjna dzieci 	<ul style="list-style-type: none"> – wykonuje prace papierowe zgodnie z podaną instrukcją (wycina, zagina, skleja) – buduje z różnorodnych przedmiotów dostępnych w otoczeniu, np. szalasy, namioty, wagę, tor przeszkód – konstruuje urządzenia techniczne z gotowych zestawów do montażu, np. dźwigi, samochody, samoloty, statki, domy – majsterkuje, wykonując np. latawce, wiatraczki, tratwy
2. W zakresie dbałości o bezpieczeństwo własne i innych:	<ul style="list-style-type: none"> – posługiwanie się narzędziami i urządzeniami – bezpieczeństwo komunikacyjne 	<ul style="list-style-type: none"> – zna zagrożenia wynikające z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych – wie, jak bezpiecznie poruszać się po drogach (również na rowerze) – zna zasady bezpiecznego i prawidłowego korzystania z środków komunikacji – orientuje się, jak należy zachować się w sytuacji wypadku, np. powiadomić dorosłych
	<ul style="list-style-type: none"> – organizacja warsztatu pracy 	<ul style="list-style-type: none"> – utrzymuje porządek wokół siebie (stołek, sala zabaw, szatnia, ogród) – sprząta po sobie i pomaga innym w utrzymywaniu porządku

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 1	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
Wychowanie fizyczne	<p>1. W zakresie kształtowania sprawności fizycznej:</p> <p>– opanowanie wybranych umiejętności</p> <p>2. W zakresie elementów edukacji zdrowotnej:</p> <p>– wiedza na temat ochrony własnego zdrowia</p> <p>– zasady zachowania wobec niepełnosprawnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> – chwytą piłkę, rzuca nią do celu – sprawnie pokonuje przeszkody naturalne i sztuczne – wykonuje ćwiczenia równoważne – pokonuje wyznaczone odległości marszem, biegiem, na czworakach – uczestniczy w zajęciach rozwijających sprawność fizyczną, zgodnie z regułami – dba o prawidłowy sposób siedzenia w ławce, przy stole itp. – wie, że choroby są zagrożeniem dla zdrowia – wie, że chorobom można zapobiegać poprzez: właściwe odżywianie się, aktywność fizyczną i przestrzeganie higieny, szczepienia ochronne – właściwie zachowuje się w sytuacji choroby – wie, że nie może samodzielnie zażywać lekarstw ani stosować środków chemicznych, np. środków czystości – wie, że dzieci niepełnosprawne znajdują się w trudnej sytuacji, pomaga im

„Elementarz XXI wieku”, klasa 2 (edukacja polonistyczna, społeczna z etyką, przyrodnicza i matematyczna)

Edukacja	Treści nauczania	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
<p>polonistyczna</p> <p>1. W zakresie umiejętności społecznych warunkujących porozumiewanie się i kulturę języka:</p>	<p>– sluchanie wypowiedzi</p> <p>– uczestniczenie w rozmowie</p> <p>– zadawanie pytań i udzielanie odpowiedzi</p> <p>– samodzielne wypowiadanie się na podany temat</p>	<p>– obdarza uwagę rówieśników i dorosłych</p> <p>– słucha wypowiedzi innych i rozumie, co przekazują</p> <p>– uczestniczy w rozmowach na tematy związane z życiem rodzinnym i szkolnym</p> <p>– bierze udział w rozmowach inspirowanych literaturą</p> <p>– rozmawia w kulturalny sposób, zwracając się bezpośrednio do rozmówcy</p> <p>– stosuje formy grzecznościowe</p> <p>– dostosowuje ton głosu do sytuacji</p> <p>– jasno komunikuje swoje potrzeby, spostrzeżenia, odczucia</p> <p>– prezentuje własne zdanie</p> <p>– poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych</p> <p>– poprawnie artykułuje głoski i akcentuje wyrazy</p> <p>– stosuje pauzy i właściwą intonację w zdaniu oznajmującym, pytającym i rozkazującym</p> <p>– udziela poprawnych odpowiedzi na pytania innych osób</p> <p>– spójnie i komunikatywnie formułuje udzielane odpowiedzi</p> <p>– udziela poprawnej kilkudzaniowej odpowiedzi na dany temat</p> <p>– zadaje pytania związane z tematem</p> <p>– przeprowadza wywiad na dany temat</p> <p>– przeprowadza wywiad z określoną osobą, potrafi zaproponować pytania</p> <p>– wypowiada się na tematy związane z życiem rodzinnym i szkolnym oraz inspirowane literaturą</p> <p>– wypowiada się na podany temat w formie kilkudzaniowej poprawnej wypowiedzi</p> <p>– wyraża w czytelny sposób emocje, jakie wywołuje temat wypowiedzi</p> <p>– systematycznie wzbogaca słownictwo</p> <p>– gromadzi słownictwo wokół danego tematu</p> <p>– gromadzi wyrazy – skojarzenia z podanym wyrazem</p> <p>– zna znaczenie porównań, np. chytry jak lis, pracowity jak mrówka, uparty jak osioł, brudny jak świnia, dumny jak paw</p> <p>– zna znaczenie przenośne niektórych stałych związków frazeologicznych i przysłów</p>
<p>2. W zakresie umiejętności czytania i pisania:</p>	<p>– uważne słuchanie i rozumienie tekstów czytanych przez dorosłych</p>	<p>– słucha w skupieniu czytanych utworów</p> <p>– odpowiada na pytania dotyczące treści słuchanych tekstów (np. wskazuje bohaterów, wydarzenia, podaje ich kolejność)</p> <p>– dokonuje oceny postępowania bohaterów, wskazuje kluczowy problem, puentę, morał</p> <p>– ma potrzebę kontaktu z literaturą i sztuką dla dzieci</p>

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> - rozwijanie zainteresowań i umiejętności czytelnicy 	<ul style="list-style-type: none"> - interesuje się książką i czytaniem - poprawnie czyta opracowane teksty - czyta z podziałem na role, - w miarę swych możliwości czyta lektury wskazane przez nauczyciela - rozszerza zasób słownictwa poprzez kontakt z dziełami literackimi - wyszukuje w tekście potrzebne informacje - wyszukuje w tekście zdania na określony temat (np. bohatera, sytuacji, zdarzeń, przedmiotów itp.) - wyszukuje w przeczytanym tekście fragment będący odpowiedzią na pytanie nauczyciela - odpowiada na pytania dotyczące treści przeczytanych tekstów (wskazuje bohaterów, wydarzenia, podaje ich kolejność, dokonuje oceny postępowania bohaterów, wskazuje kluczowy problem, puentę, morał) - wymienia (wskazuje) postaci występujące w tekstach - w miarę możliwości korzysta z obrazkowych słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci - korzysta ze słowników, encyklopedii - czyta i rozumie teksty przeznaczone dla dzieci na I etapie edukacyjnym
	<ul style="list-style-type: none"> - tworzenie wypowiedzi pisemnych 	<ul style="list-style-type: none"> - przepisuje poprawnie zdania; rozwija zdania - układa samodzielnie i zapisuje proste, krótkie zdania - stara się stosować właściwy szyk wyrazów w zdaniu - pisze poprawną kilkuzdaniową wypowiedź na podany temat - pisze poprawną kilkuzdaniową wypowiedź na swobodny temat - rozwija pojedyncze zdania oznajmujące - przekształca zdania oznajmujące na pytania (bez terminów) - pod kierunkiem nauczyciela redaguje i pisze opis, życzenia, zaproszenie, list prywatny - dba o poprawność ortograficzną i interpunkcyjną - dba o estetykę i poprawność graficzną pisma (przestrzega zasad kaligrafii)
	<ul style="list-style-type: none"> - posługiwanie się w praktyce elementarnymi zasadami ortografii 	<ul style="list-style-type: none"> - stosuje wielką literę na początku i kropkę na końcu zdań - stosuje właściwie znak zapytania i wykrzyknik na końcu zdań - stosuje wielką literę w pisowni nazw własnych – imiona, nazwiska, nazwy ulic, miast i rzek, gór, tytuły książek; poprawnie pisze nazwę swojego państwa - pisze z pamięci wyrazy i krótkie zdania - pisze ze słuchu proste zdania w obrębie opracowanego słownictwa - pisze poprawnie z pamięci opracowane wyrazy z trudnościami ortograficznymi - pisze poprawnie wyrazy z utratą dźwięczności, których pisownię wyjaśnia zapis innych form tych wyrazów lub ich zapis w liczbie mnogiej - pisze poprawnie wyrazy ze spółgłoskami miękkimi przed samogłoską (wskazuje sylaby/cząstki wyrazowe ze spółgłoską miękką przed samogłoską)

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<p>– posługiwanie się podstawowymi pojęciami z zakresu wiedzy o języku</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wyszukuje w tekście wyrazy z określoną trudnością ortograficzną – zna zasady pisowni wyrazów z „o”, wymiennym na „o”, „rz” wymiennym na „r” – zna zasadę pisowni wyrazów z końcówkami „-ów, -ówka” – zna zasadę pisowni wyrazów z „rz” po spółgłoskach – zna wyjątek w pisowni „sz” po spółgłoskach: pszczoła – zna zasadę pisowni „u” na końcu wyrazów – pisze poprawnie wyrażenia przyjmkowe: nad, pod, obok, w, za, przy, przed – zna skróty stosowane w korespondencji (ul., Sz.P., m., Nad.) i inne (s., np., r.) – rozumie pojęcia: wyraz, głoska, litera, sylaba, zdanie – rozumie pojęcia: samogłoska, spółgłoska, dwuznak, spółgłoska miękka – dzieli wyrazy na sylaby, oddziela wyrazy w zdaniach, zdania w tekście – dostrzega różnicę między głoską a literą – łączy w pary i tworzy pary wyrazów o znaczeniu przeciwnym (różne części mowy) – zna wyrazy dźwiękonaśladowcze – tworzy rodziny wyrazów (wprowadzenie pojęcia) – używa wyrazów bliskoznacznych – zna wyrazy o różnym znaczeniu i takiej samej pisowni (homonimy) np. zamek-budowla, zamek w drzwiach oraz wyrazy o innym znaczeniu, innej pisowni i takim samym brzmieniu (homofony), np. morze, może – tworzy rymy – tworzy zdrobnienia i zgrubienia (kot, kotek, kocur, kocisko; pies, psina, ptasisko; ptak, ptaszek, ptaszysko itp.) – zna alfabet podstawowy i w jego obrębie porządkuje wyrazy we właściwej kolejności-inna pierwsza litera – rozpoznaje w prostych zdaniach nazwy ludzi, zwierząt, roślin, rzeczy oraz wyrazy oznaczające czynności – wyszukuje w tekście wyrazy odpowiadające na pytania: kto?, co?, co robi?, jaki?, jaka?, jakie? – wskazuje najważniejsze wyrazy w zdaniach oznajmujących (podmiot i orzeczenie, bez terminów) – rozpoznaje w prostych zdaniach rzeczowniki i czasowniki, wprowadzenie pojęć – wyszukuje w tekstach wskazane części mowy (rzeczownik, czasownik)
<p>3. W zakresie umiejętności wypowiadania się w małych formach teatralnych:</p>	<p>– uczestniczenie w zabawach teatralnych inspirowanych słuchanymi utworami literackimi</p>	<ul style="list-style-type: none"> – uczestniczy w zabawach teatralnych – ilustruje mimiką, gestem i ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego – odgrywa scenki inspirowane sytuacjami życiowymi i tekstami – odgrywa inscenizacje z improwizowanymi wypowiedziami bohaterów

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> - nauka tekstów na pamięć 	<ul style="list-style-type: none"> - odtwarza z pamięci teksty dla dzieci, np.: rymowanki, wiersze, - odtwarza z pamięci wypowiedzi bohaterów inscenizacji - z właściwą intonacją recytuje teksty, w zależności od ich rodzaju
społeczna z etyką	<p>1. W zakresie odróżniania dobra od zła w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - odróżnia dobro od zła, stara się być sprawiedliwym i prawdomównym - wie, że warto być odważnym i pomagać potrzebującym - wie, że nie należy krzywdzić nikogo, a szczególnie słabszych - wie, jak można pomagać słabszym i potrzebującym, okazując im szacunek - zna zasady bycia dobrą koleżanką/dobrym kolegą i respektuje je - zdaje sobie sprawę z tego, jak ważna jest prawdomówność, stara się przeciwdziałać kłamstwu i obmowie - dostrzega zachowanie postaci z legend, baśni, opowiadań niezgodne z zasadami i wartościami prawdomówności, uczciwości, koleżeńskości i in. - wie, że nie wolno zabierać cudzej własności bez pozwolenia, pamięta o oddawaniu pożyczonych rzeczy i nie niszczy ich - wie, że ludzie żyją w różnych warunkach i dlatego nie należy dokuczać dzieciom, które wychowują się w innych warunkach
<p>2. W zakresie kształtowania poczucia przynależności do rodziny i społeczności lokalnej:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - współpraca z innymi i przestrzeganie reguł 	<ul style="list-style-type: none"> - współpracuje z innymi w zabawie, nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych - przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej i w świecie dorosłych - grzecznie zwraca się do innych w szkole, w domu, na ulicy - jest uczynny i uprzejmy wobec innych (np. ustępuje miejsca starszym) - uczestniczy w szkolnych wydarzeniach i uroczystościach - wie, że nie wolno brać cudzej rzeczy bez pozwolenia - pamięta o tym, by oddawać pożyczone rzeczy i nie niszczyć ich - wie, że dzieci niepełnosprawne znajdują się w trudnej sytuacji i pomaga im
	<ul style="list-style-type: none"> - troska o własne bezpieczeństwo i ochrona innych 	<ul style="list-style-type: none"> - wie, gdzie można bezpiecznie organizować zabawy, a gdzie nie można i dlaczego - zna niektóre zagrożenia ze strony innych ludzi, wie, do kogo i w jaki sposób należy zwrócić się o pomoc - zna numery telefonów: pogotowia, policji, straży pożarnej i numer alarmowy 112 - niesie pomoc potrzebującym w sytuacjach codziennych - wie, że nie można dążyć do zaspokojenia swoich pragnień i potrzeb kosztem innych ludzi lub niszcząc otoczenie - stara się chronić przyrodę i ją szanować
	<ul style="list-style-type: none"> - uświadamianie roli rodziny w życiu jednostki 	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikuje się z rodziną i jej tradycjami

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> - poznawanie relacji rodzinnych i obowiązków z nich wynikających 	<ul style="list-style-type: none"> - zna podstawowe relacje rodzinne między najbliższymi - podejmuje obowiązki domowe i stara się je rzetelnie wykonywać - wie, że nie należy dążyć do zaspokajania swoich pragnień i potrzeb kosztem innych członków rodziny - wie, jaki zawód wykonują rodzice i niektórzy członkowie rodziny
	<ul style="list-style-type: none"> - dostosowywanie oczekiwań własnych do realiów ekonomicznych rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> - wie, że pieniądze otrzymuje się za pracę - rozumie, co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny - wie, że należy dostosowywać własne oczekiwania do realiów ekonomicznych rodziny - wie, że ludzie żyją w różnych warunkach i dlatego nie należy chwalić się bogactwem ani dokucać dzieciom, które wychowują się w trudniejszych warunkach - pomaga innym i umie dzielić się z potrzebującymi
	<ul style="list-style-type: none"> - zdobywanie wiadomości na temat swojej miejscowości i jej mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> - zna status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto) - zna wybrane zawody wykonywane przez mieszkańców swojej miejscowości - zna najbliższą okolicę, ważniejsze obiekty, tradycje - wie, do kogo i w jaki sposób może zwrócić się o pomoc - rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania
3. W zakresie wychowania patriotycznego w poczuciu przynależności do kraju i Europy (Unii Europejskiej):	<ul style="list-style-type: none"> - kształtowanie tożsamości narodowej 	<ul style="list-style-type: none"> - wie, jakiej jest narodowości i że mieszka w Polsce - zna symbole narodowe (flaga, godło, hymn) - zna niektóre, ważne dla Polski wydarzenia historyczne - wymienia niektóre zwyczaje i obrzędy typowe dla polskiej tradycji i kultury
1. W zakresie rozumienia i poszanowania świata przyrody – ludzi, roślin i zwierząt	<ul style="list-style-type: none"> - wychowanie w poczuciu przynależności do społeczności i kultury europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> - wie, że Polska znajduje się w Europie - rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej
przyrodnicza	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznawanie roślin i zwierząt, obserwacje przyrodnicze w terenie 	<ul style="list-style-type: none"> - odróżnia wybrane gatunki typowe dla przyrody Polski i krajobrazów Polski - nazywa wybrane gatunki zwierząt domowych i hodowlanych (m.in. potrafi połączyć osobniki dorosłe z ich młodymi) - rozpoznaje niektóre rośliny i zwierzęta żyjące w wybranych ekosystemach (park, las, łąka, pole uprawne, sad i ogród – działka) - prowadzi i dokumentuje obserwacje przyrodnicze w terenie
	<ul style="list-style-type: none"> - poznawanie warunków koniecznych do rozwoju człowieka, roślin i zwierząt 	<ul style="list-style-type: none"> - wie, jakie są warunki konieczne do rozwoju roślin i zwierząt. orientuje się, w jaki sposób są zapewniane w gospodarstwach domowych, w uprawach i hodowlach - zna podstawowe potrzeby fizjologiczne człowieka - zna podstawowe elementy budowy oraz funkcjonowania roślin i zwierząt (zwłaszcza ssaków, ptaków i owadów) - pielęgnuje rośliny i zwierzęta w klasie oraz prowadzi zespółowo i pod kierunkiem nauczyciela, proste uprawy i hodowle (w szczególności w kąciu przyrody) - opisuje świat przyrody w wybranych ekosystemach (park, las, łąka, pole uprawne, sad i ogród – działka)

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<p>– poznanie wpływu roślin, grzybów i zwierząt na środowisko przyrodnicze i gospodarkę człowieka</p> <p>– poznawanie zagrożeń dla człowieka ze strony przyrody</p>	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje i opisuje typowe krajobrazy Polski (krajobraz nizinny, nadmorski, górski) – zna wybrane elementy typowych krajobrazów Polski i ich wpływ na warunki życia roślin i zwierząt – potrafi opowiedzieć o pracach prowadzonych przez człowieka w gospodarstwie rolnym, na polu, w ogrodzie i na łące – przy pomocy nauczyciela prowadzi proste doświadczenia przyrodnicze, utrwała obserwacje i dostrzega związki przyczynowo-skutkowe – orientuje się, jakie znaczenie mają w przyrodzie zwierzęta, rośliny i grzyby (zapylanie kwiatów przez owady, spulchnianie gleby przez dżdżownicę itd.) – wie, jakie korzyści czerpie człowiek z uprawy roślin i hodowli zwierząt m.in. zna właściwości wybranych roślin (ziół) – zna niebezpieczeństwa grożące ze strony roślin i grzybów (trujące owoce, liście, grzyby) – wie, że niektóre zwierzęta mogą być groźne dla człowieka (np. zwierzęta chore, dzikie, obce, drapieżne, chroniące swoje młode) – zna zagrożenia ze strony zjawisk przyrodniczych (burza, huragan, powódź, pożar, promieniowanie słoneczne) – wie, jak się zachować w sytuacjach zagrożenia – rozumie konieczność kontrolowania stanu zdrowia i stosowania się do zaleceń lekarza – zna podstawowe zasady unikania chorób, potrafi wymienić niepokojące objawy mogące świadczyć o chorobie – zna zasady racjonalnego odżywiania się – zna zagrożenia dla środowiska ze strony człowieka (np. zanieczyszczenie powietrza i wód, pożary lasów, wyrzucanie odpadów, spalanie śmieci) – chroni przyrodę (m.in. nie śmieci, szanuje rośliny i zwierzęta, zachowuje ciszę w parku i w lesie) – pomaga zwierzętom przetrwać zimę i upalne lato – wie, dlaczego należy oszczędzać wodę, stara się stosować tę wiedzę w praktyce – rozumie sens stosowania opakowań ekologicznych i potrzebę segregowania śmieci – zdaje sobie sprawę, że życie roślin, zwierząt i człowieka uzależnione jest od istnienia specyficznych warunków (światła słonecznego, wody, powietrza, gleby) – orientuje się, że zmiana pór roku ma związek z wpływem światła słonecznego – przedstawia na przykładzie wędrowkę wody w przyrodzie – zna wybrane bogactwa naturalne Ziemi (sól, węgiel) – nazywa zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku – zna zagrożenia ze strony niektórych zjawisk atmosferycznych i wie, jak zachowywać się w sytuacji zagrożenia
2. W zakresie rozumienia warunków atmosferycznych	<p>– rozumienie znaczenia przyrody nieożywionej (m.in. wody) w życiu ludzi, roślin i zwierząt</p> <p>– rozpoznawanie i nazywanie zjawisk atmosferycznych</p>	

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> - poznawanie pór roku i wskazywanie typowych dla nich zachowań ludzi i zwierząt 	<ul style="list-style-type: none"> - zna kolejne pory roku, potrafi opowiedzieć o zmianach, jakie podczas nich zachodzą w świecie przyrody i w gospodarce człowieka (uprawy) - opisuje życie człowieka w konkretnych porach roku (sposób dbania o siebie, prace w gospodarstwie, formy odpoczynku) - zna sposoby przystosowywania się zwierząt do poszczególnych pór roku (odloty i przyloty ptaków, zapadanie w sen zimowy itd.) - umie powiązać kolejne fazy rozwoju roślin z porami roku - rozumie potrzebę pomagania zwierzętom podczas zimy i upalnego lata
	<ul style="list-style-type: none"> - obserwowanie pogody i rozumienie jej prognoz 	<ul style="list-style-type: none"> - potrafi samodzielnie określić stan pogody w danym dniu i zanotować obserwacje w kalendarzu pogody - pobieżnie orientuje się w treści komunikatów dotyczących prognozy pogody
matematyczna	<p>3. W zakresie różnicowania przestrzennego Polski i świata</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wskazuje na mapie granice i stolicę Polski, główne rzeki, tereny górskie, morze - wskazuje własną miejscowość na mapie
	<p>1. W zakresie czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - określa położenie przedmiotów w przestrzeni - określa położenie obiektów względem obranego obiektu - ustawia przedmioty zgodnie z podanymi warunkami - orientuje się na kartce, odnajduje obiekty (np. w prawym górnym rogu) i rysuje strzałki we właściwym kierunku - rozpoznaje i nazywa przedmioty położone nietypowo
	<ul style="list-style-type: none"> - klasyfikacja i porządkowanie obiektów 	<ul style="list-style-type: none"> - klasyfikuje obiekty, tworzy kolekcje (np.: zwierzęta, zabawki, ubrania, zbiory zastępcze) - układa obiekty (np. patyczki) w serie rosnące i malejące, numeruje je - wybiera obiekt w serii, wskazuje następne i poprzednie - porównuje przedmioty o cechach przeciwstawnych - porównuje liczebność utworzonych kolekcji i zbiorów zastępczych - ustala równoliczność mimo obserwowanych zmian w układzie elementów porównywanych zbiorów - porównuje liczbę elementów w zbiorach niezależnie od wielkości i układu elementów, wykorzystując poznane znaki matematyczne
	<ul style="list-style-type: none"> - wyprowadzanie kierunków od siebie i innych osób 	<ul style="list-style-type: none"> - rozróżnia lewą i prawą stronę swojego ciała - wyprowadza kierunki od siebie (po prawej stronie, na lewo od) - określa prawą i lewą stronę drugiej osoby, stojącej tyłem i przodem - wyprowadza kierunki od innej osoby

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> - dostrzeganie regularności i zjawiska symetrii w otoczeniu i na rysunku 	<ul style="list-style-type: none"> - dostrzega symetrię (np. w rysunku motyla) i rysuje drugą połowę figury symetrycznej - zauważa zjawisko symetrii w figurach geometrycznych i niektórych elementach otoczenia - kontynuuje regularny wzór (np. szlaczek) - zauważa, że jedna figura jest powiększeniem lub pomniejszeniem drugiej - dostrzega stałe następstwa i regularność
	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznawanie figur geometrycznych i tworzenie rytmów 	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje i nazywa figury: koło, trójkąt, prostokąt (w tym kwadrat) - rozpoznaje figury geometryczne położone nietypowo - układa figury z patyczków - tworzy figury z gumy do skakania oraz na geoplanie - klasyfikuje figury według podanych cech - dostrzega i kontynuuje powtarzające się sekwencje - układa rytmy z przedmiotów, klocek i modeli figur - rysuje odcinki o podanej długości - rysuje figury geometryczne na sieci kwadratowej i pomniejszeniu
<p>2. W zakresie liczenia i sprawności rachunkowych:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - pojęcie liczby i liczenie obiektów 	<ul style="list-style-type: none"> - sprawnie liczy obiekty (dostrzega regularność dziesiętnego systemu liczenia) - wymienia kolejne liczebniaki od wybranej liczby, także wspak (zakres do 20) oraz bez ograniczania zakresu zgodnie z indywidualnymi możliwościami - zapisuje liczby cyframi (zakres do 100) - liczy dziesiątkami w zakresie 100 - sprawdza odejmowanie za pomocą dodawania i odwrotnie - porównuje liczby, stosując znaki : >, <, = , ustala serie rosnące i malejące - porównuje sumy i różnice - rozpoznaje i wskazuje liczby parzyste i nieparzyste - zna terminy: składniki, suma, odjemna, odjemnik, różnica - dodaje kilka składników, odejmuje kilka liczb, - rozumie pojęcie liczby w aspekcie głównym, porządkowym i miarowym - oblicza sumy i różnice zapisane nietypowo (w trójkątach, piramidach, tabelkach, kwadratach magicznych) - zna pełne liczby w zakresie 1000 - liczy setkami, dziesiątkami w zakresie 1000 - dodaje i odejmuje setkami w zakresie 1000
	<ul style="list-style-type: none"> - poznawanie i stosowanie w praktyce działań 	<ul style="list-style-type: none"> - wyznacza sumy i różnice w formie czynnościowej (w miarę możliwości indywidualnych bez ograniczania zakresu liczbowego) - sprawnie dodaje i odejmuje do 20, poprawnie zapisuje działania - dodaje i odejmuje proste przypadki w zakresie 100, sprawnie dodaje i odejmuje dziesiątkami - w formie czynnościowej dokonuje operacji mnożenia i dzielenia liczb w zakresie tabeli mnożenia - mnoży i dzieli w zakresie 30, oraz przez 5 i 10 w zakresie 100, sprawdza wyniki obliczeń

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
		<ul style="list-style-type: none"> - podaje z pamięci iloczyn liczb w obrębie tabeli mnożenia w zakresie 30, mnoży przez 5 i 10 w zakresie 100 - sprawdza wyniki dzielenia za pomocą mnożenia - radzi sobie w sytuacjach życiowych, które wymagają dodawania, odejmowania, mnożenia lub dzielenia - zapisuje działania z okienkiem, oblicza niewiadomą liczbę
	<ul style="list-style-type: none"> - zadania tekstowe 	<ul style="list-style-type: none"> - rozwiązuje zadania matematyczne wyrażone w konkretnych sytuacjach, na rysunkach, diagramach, tabelkach lub w słownie podanej treści - zapisuje rozwiązanie zadania przedstawionego słownie w konkretnej sytuacji - stosuje zapis cyfrowy i znaki działań w rozwiązywaniu zadań tekstowych - przedstawia rozwiązanie zadania na diagramie - rozwiązuje, układa i przekształca łatwe zadania jednodziałaniowe - rozwiązuje zadania złożone łańcuchowo - rozwiązuje zadania złożone łańcuchowo, pomagając sobie rysunkiem, liczmanami itp. - umie rozwiązywać zadania tekstowe na porównywanie różnicowe - rozwiązuje zadania typu logicznego - rozwiązuje zadania nietypowe i celowo źle sformułowane - układa treść zadań do ilustracji i działania - zapisuje odpowiedź, układa pytanie do zadania
3. W zakresie pomiaru:	<ul style="list-style-type: none"> - długości - ciężaru - płynów 	<ul style="list-style-type: none"> - mierzy długość, szerokość i wysokość przedmiotów, posługując się linijką - porównuje długości obiektów i określa je, stosując jednostki: centymetr, metr, wie, że 100 cm to metr - zna i stosuje w praktyce jednostkę długości: kilometr - rysuje odcinki o podanej długości, rysuje prostokąty (w tym kwadraty), trójkąty, - dokonuje prostych obliczeń dotyczących miar długości (bez zamiany jednostek) - waży przedmioty, używa określeń: kilogram, pół kilograma, dekagram - różnicuje przedmioty lżejsze i cięższe - umie wykonać łatwe obliczenia, używając tych miar (bez zamiany jednostek) - poznaje zależność 1 kg = 100 dag - wie, że towar w sklepie pakowany jest między innymi według wagi - odmierza płyny kubkiem i miarką litrową - manipulacyjnie (przelewając) porównuje ilości płynów, wskazuje więcej, mniej, tyle samo - używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra - dokonuje prostych obliczeń ilości płynów w różnych sytuacjach praktycznych i w prostych zadaniach tekstowych

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> - czasu 	<ul style="list-style-type: none"> - nazywa dni tygodnia i miesiące w roku - orientuje się, do czego służy kalendarz, i potrafi z niego korzystać - odczytuje, podaje i zapisuje wybrane daty - zna zapis cyfrowy w systemie znaków rzymskich w zakresie I-XII - wykonuje obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych - odczytuje czas na zegarze w ramach czasowych zajęć szkolnych i obowiązków domowych - orientuje się we wskazaniach zegarów wskazówkowych i z wyświetlaczem cyfrowym w systemie 12-godzinny i 24-godzinny - zna pojęcia: godzina, pół godziny, kwadrans - wykonuje proste obliczenia zegarowe w obrębie pełnych godzin - rozpoznaje minuty na zegarze - wie, że godzina to 60 minut - wie, że 24 godziny to doba
	<ul style="list-style-type: none"> - temperatury 	<ul style="list-style-type: none"> - mierzy, odczytuje i zaznacza na termometrze temperaturę plusową i poniżej zera (np. 5 stopni mrozu, 3 stopnie poniżej zera)
<p>4. W zakresie obliczeń pieniężnych:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - znajomość banknotów i monet - liczenie pieniędzy 	<ul style="list-style-type: none"> - zna będące w obiegu monety i banknoty - zna wartość nabywczą pieniędzy - wie, co to dług i rozumie konieczność spłacenia go - radzi sobie w sytuacjach kupna i sprzedaży - układa i rozwiązuje proste zadania z treścią o kupowaniu i placeniu - oblicza koszt zakupów na podstawie ilości i ceny towarów - wie, jak obliczyć wartość otrzymanej reszty - oblicza, wyznacza cenę na podstawie kosztów zakupu

„Elementarz XXI wieku, klasa 2 (edukacja muzyczna, plastyczna, zajęcia komputerowe, zajęcia techniczne, wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna)

Edukacja	Treści nauczania „Elementarz XXI wieku”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
muzyczna	<p>1. W zakresie wychowania do odbioru muzyki</p> <ul style="list-style-type: none"> - śpiewanie <p>- muzykowanie</p> <p>- słuchanie, zabawy przy muzyce</p> <p>2. W zakresie wychowania do tworzenia muzyki</p> <ul style="list-style-type: none"> - uczestniczenie w koncertach i innych prezentacjach muzycznych - rozumienie <p>1. W zakresie rozpoznawania wybranych dziedzin sztuki</p>	<ul style="list-style-type: none"> - powtarza proste melodie - śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru - wykonuje śpiewanki i rymowanki tematyczne - realizuje proste tematy rytmiczne (tataizacją, ruchem całego ciała) - odtwarza proste rytmy głosem i na instrumentach perkusyjnych - realizuje proste rytmy i wzory rytmiczne za pomocą sylab rytmicznych - zna osiem dźwięków (od c1 do c2) - wykonuje proste melodie na dzwonkach - świadomie i aktywnie słucha muzyki, potem wyraża swoje doznania werbalnie i niewerbalnie - umie odróżnić podstawowe elementy muzyki (melodia, rytm, wysokość dźwięku, tempo) - wyraża nastroj i charakter muzyki, pląsając i tańcząc - reaguje na zmianę tempa i dynamiki - tańczy kroki i figury krakowiaka i poloneza - zna i tańczy kroki i figury innego wybranego tańca ludowego (polka, trojak) - kulturalnie zachowuje się na koncercie - uczestniczy w koncertach muzycznych w szkole i poza nią - przyjmuje właściwą postawę podczas słuchania hymnu narodowego - rozpoznaje różne rodzaje muzyki na podstawie jej nastroju, tempa i innych elementów - dostrzega różnice charakteru słuchanej muzyki - wyraża swe doznania związane z poznawanymi utworami muzycznymi i ilustruje je za pomocą obrazów, ruchu i słów - wie, że muzykę można zapisać i odczytać - rozpoznaje i nazywa niektóre znaki notacji muzycznej (oznaczenia metrum, klucz wiolinowy, półnuty, ćwierćnuty i odpowiadające im pauzy) - rozpoznaje brzmienie trąbki, skrzypiec, kontrabasu - rozpoznaje wybrane: obiekty architektury (w tym architektury zieleni) - wypowiada się na temat poznanych obiektów - rozpoznaje wybrane dzieła malarskie - odróżnia techniki malarskie od graficznych - wypowiada się na temat oglądanych dzieł sztuki plastycznej - poznaje wybrane przykłady sztuki rzeźbiarskiej
plastyczna	<p>1. W zakresie rozpoznawania wybranych dziedzin sztuki</p> <ul style="list-style-type: none"> - architektura, w tym architektura zieleni - malarstwo, grafika - rzeźba 	

Edukacja	Treści nauczania „Elementarz XXI wieku”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<p>2. W zakresie wyrażania własnych myśli i uczuć w różnorodnych formach plastycznych</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wypowiada się w różnych technikach plastycznych na płaszczyźnie - posługuje się takimi środkami wyrazu plastycznego, jak kształt, barwa, faktura - umie stosować poznane narzędzia i materiały - dba o estetykę prac i dobrą organizację warsztatu pracy - wykonuje prace rysunkowe, malarskie i graficzne - wypowiada się w różnych technikach, tworząc przestrzenne prace plastyczne (rzeźby w plastelinie, glinie, modelinie i in.) - wykonuje proste rekwizyty (lalka, pacynka itp.) i wykorzystuje je w małych formach teatralnych - tworzy przedmioty charakterystyczne dla sztuki ludowej regionu, w którym mieszka - ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką
	<p>3. W zakresie przygotowania do korzystania z medialnych środków przekazu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - korzysta z narzędzi medialnych w swojej działalności twórczej - umie korzystać z przekazów medialnych w zakresie pozyskiwania informacji o wybranych dziedzinach sztuki
zajęcia komputerowe	<p>1. W zakresie posługiwania się komputerem</p> <p>2. W zakresie bezpieczeństwa pracy przy komputerze</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zna podstawowe elementy stanowiska komputerowego - poprawnie nazywa główne elementy zestawu komputerowego - potrafi uruchomić program komputerowy - korzysta z myszy i klawiatury - wpisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki, wyrazy i zdania - wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki, np. z gotowych figur - posługuje się wybranymi programami i grami edukacyjnymi - wie, jak korzystać z komputera, żeby nie narażać własnego zdrowia - wie, jaka jest prawidłowa pozycja ciała podczas pracy przy komputerze i bezpieczna odległość monitora od oczu - rozumie, jakie zagrożenia są związane z anonimowością kontaktów i podawaniem swojego adresu w komunikacji multimedialnej - respektuje ograniczenia dotyczących korzystania z komputera i multimediów
zajęcia techniczne	<p>1. W zakresie wychowania technicznego</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wie, jak są produkowane niektóre przedmioty codziennego użytku - zna ogólne zasady działania urządzeń domowych - bezpiecznie posługuje się urządzeniami domowymi, nie psując ich - wie, jak ludzie wykorzystywali dawniej i wykorzystują dziś siły przyrody (wiatr, wodę) - rozpoznaje wybrane rodzaje maszyn i urządzeń
	<p>- działalność konstrukcyjna</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wykonuje prace papierowe zgodnie z podaną instrukcją (wycina, zagina, skleja) - majsterkuje, wykonując np. latawce, wiatraczki, tratwy - buduje z przedmiotów dostępnych w otoczeniu np. szalas, namiot, wagę, tor przeszkód

Edukacja	Treści nauczania „Elementarz XXI wieku”, klasa 2	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<p>2. W zakresie dbałości o bezpieczeństwo własne i innych</p> <p>– posługiwanie się narzędziami i urządzeniami</p> <p>– bezpieczeństwo komunikacyjne</p>	<ul style="list-style-type: none"> – konstruuje urządzenia techniczne z gotowych zestawów do montażu, np. dźwigi, samochody, samoloty, statki, domy – wykonuje modele przestrzenne zgodnie z podaną instrukcją, wykorzystując różnorodne materiały – odmierza niezbędne ilości materiału (ekonomicznie gospodaruje materiałami) – zna zagrożenia wynikające z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych – dobiera właściwe narzędzia pracy i postępuje się nimi zgodnie z instrukcją obsługi – ostrożnie obchodzi się z narzędziami i urządzeniami wykorzystywanymi podczas pracy – wie, jak bezpiecznie poruszać się po drogach (m.in. na rowerze) – odczytuje znaczenie wybranych znaków drogowych – rozumie potrzebę poznawania i przestrzegania przepisów ruchu drogowego – zna zasady bezpiecznego i prawidłowego korzystania ze środków komunikacji – orientuje się, jak należy zachować się w razie wypadku, np. powiadomić dorosłych – zna numery telefonów alarmowych: pogotowia, policji, straży pożarnej i numer 112 – utrzymuje porządek wokół siebie (na stoliku, w sali zabaw, szatni, ogrodzie) – sprząta po sobie i pomaga innym w utrzymywaniu porządku
<p>wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna</p>	<p>1. W zakresie kształtowania sprawności fizycznej</p> <p>– opanowanie warsztatu pracy</p> <p>– uczestniczenie w zajęciach rozwijających sprawność fizyczną</p> <p>– opanowanie wybranych umiejętności</p>	<ul style="list-style-type: none"> – uczestniczy w zajęciach ruchowych zgodnie z zasadami – współpracuje z partnerem i całym zespołem podczas zadań gimnastycznych – bierze udział w zespołowych zabawach ruchowych, minigrach i grach terenowych, zawodach sportowych – respektuje i podporządkowuje się decyzjom sędziego – chwyci piłkę, rzuci ją do celu i na odległość – toczy i kołtuje piłkę – sprawnie pokonuje przeszkody naturalne i sztuczne – wykonuje ćwiczenia równoważne – skacze przez skakankę, wykonuje skoki jednonóż i obunóż nad niskimi przeszkodami – pokonuje wyznaczone odległości marszem, biegiem, na czworakach – reaguje ruchem na zmiany rytmu, tempa i głośności (zabawy orientacyjno-porządkowe z zastosowaniem sygnałów dźwiękowych) – zna zasady wybranych gier zespołowych i stosuje je w praktyce
<p>2. W zakresie elementów wychowania zdrowotnego</p>	<p>– wiedza na temat ochrony własnego zdrowia</p>	<ul style="list-style-type: none"> – dba o prawidłową postawę podczas siedzenia w ławce i przy stole – wie, że choroby są zagrożeniem dla zdrowia i można im zapobiegać (szczepienia ochronne, właściwe odżywianie, aktywność fizyczną, przestrzeganie higieny) – wie, że należy stosować konieczne dla zdrowia zabiegi higieniczne (np.: mycie włosów i codzienne mycie całego ciała, mycie zębów) – zna wartość aktywności fizycznej i właściwego odżywiania dla prawidłowego funkcjonowania organizmu – właściwie zachowuje się w czasie choroby – wie, że nie można samodzielnie zażywać żadnych leków ani stosować środków chemicznych niezgodnie z ich przeznaczeniem

„Elementarz XXI wieku”, klasa 3 (edukacja polonistyczna, społeczna z etyką, przyrodnicza i matematyczna)

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 3	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
<p>polonistyczna</p>	<p>1. W zakresie umiejętności korzystania z informacji:</p> <p>– słuchanie innych i samodzielne poszukiwanie</p> <p>2. W zakresie analizy i interpretacji tekstów kultury:</p> <p>– czytanie tekstów</p> <p>– uczestniczenie w analizie tekstów</p> <p>3. W zakresie umiejętności tworzenia wypowiedzi</p> <p>– uczestniczenie w rozmowie</p>	<ul style="list-style-type: none"> – uważnie słucha wypowiedzi innych i rozumie, co przekazują – korzysta z przekazywanych informacji – wyszukuje w tekście potrzebne informacje – korzysta ze słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci na I etapie edukacyjnym – zna formy użytkowe: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatkę do kroniki – korzysta z poznanych form użytkowych – czyta i rozumie teksty przeznaczone dla I etapu edukacji – czyta teksty, recytuje wiersze z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji – wykazuje się wrażliwością estetyczną – rozszerza zasób słów przez kontakt z dziełami literackimi – ma potrzebę kontaktu z literaturą i sztuką dziecięcą – czyta wybrane przez siebie i wskazane przez nauczyciela książki – zachęca innych do samodzielnego czytania książek – bierze udział w rozmowach inspirowanych literaturą – wypowiada się na temat przeczytanych tekstów, np. wskazuje bohaterów, wydarzenia, podaje ich kolejność, dokonuje oceny postępowania bohaterów, wskazuje kluczowy problem, puentę, morał – wyraża własną opinię na ich temat, formułuje wnioski – zaznacza w tekście literackim wybrane fragmenty (np. zdania opisujące bohatera, sytuacje, przedmioty, znajduje fragment będący odpowiedzią na pytanie nauczyciela) – określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów – rozmawia w kulturalny sposób, zwracając się bezpośrednio do rozmówcy, mówi na temat – jasno komunikuje swoje odczucia i spostrzeżenia dotyczące przeczytanych utworów – uczestniczy w rozmowach, zadaje pytania i udziela odpowiedzi – przeprowadza wywiad na dany temat – przeprowadza wywiad z określoną osobą, potrafi zaproponować pytania – spójnie i komunikatywnie formułuje pytania i odpowiedzi – prezentuje własne zdanie – stosuje formuły grzecznościowe – nadaje właściwą intonację zdaniom pytającym, oznajmującym i rozkazującym – dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych – gromadzi słownictwo wokół danego tematu – gromadzi wyrazy/skojarzenia związane z podanym wyrazem – poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych – zna znaczenie wybranych porównań, stałych związków frazeologicznych i przysłów

<p>- samodzielne wypowiadanie się na podany temat</p>	<ul style="list-style-type: none"> - pisze poprawną kilkuzdaniową wypowiedź na podany temat - pisze poprawną kilkuzdaniową wypowiedź na swobodny temat - w wypowiedziach pisemnych stosuje bogate słownictwo - przekształca zdania oznajmujące na zdania pytające - przekształca zdania oznajmujące na zdania rozkazujące - rozwija pojedyncze zdania oznajmujące - tworzy w formie ustnej kilkuzdaniowe wypowiedzi, krótkie opowiadania i opisy, życzenia, zaproszenia - wypowiada się na tematy związane z życiem rodzinnym i szkolnym oraz inspirowane literaturą - wyraża w czytelny sposób emocje, jakie wywołuje tematyka wypowiedzi - poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych - dba o kulturę wypowiedzianą się, poprawnie artykułuje głoski, akcentuje wyrazy, stosuje pauzy
<p>- tworzenie wypowiedzi pisemnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> - przestrzega poprawności stylistycznej w samodzielnie redagowanych wypowiedziach pisemnych - samodzielnie realizuje pisemne zadania domowe (w miarę swoich możliwości) - dba o poprawność gramatyczną, ortograficzną i interpunkcyjną - pisze czytelnie i estetycznie, przestrzega zasad kaligrafii - przepisuje teksty; rozwija zdania - przekształca zdania pojedyncze na zdania złożone (bez wprowadzania terminów) - tworzy w formie pisemnej kilkuzdaniową wypowiedź, krótkie opowiadanie, opis, list prywatny, życzenia, zaproszenie
<p>- posługiwanie się w praktyce elementarnymi regułami ortograficznymi i wiadomościami z nauki o języku</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zna pełny alfabet, w jego zakresie porządkuje wyrazy w kolejności alfabetycznej wg pierwszej i drugiej litery - dostrzega różnicę między literą i głoską - posługuje się ze zrozumieniem pojęciami: samogłoska, spółgłoska, dwuznak, spółgłoska miękka - łączy w pary wyrazy o znaczeniu przeciwnym (różne części mowy) i tworzy pary takich wyrazów - zna wyrazy dźwiękonaśladowcze - tworzy rodzin wyrazów - używa wyrazów bliskoznacznych - zna wyrazy o różnym znaczeniu i takiej samej pisowni (homonimy), np. zamek- budowla, zamek w drzwiach oraz wyrazy o innym znaczeniu, różnej pisowni, takim samym brzmieniu (homofony), np. morze, może - tworzy rymy - tworzy zdrobnienia i zgrubienia (kot, kotek, kocur, kocisko; pies, psina, psisko; ptak, ptaszek, ptaszysko itp.) - wskazuje najważniejsze wyrazy w zdaniach oznajmujących (podmiot i orzeczenie, bez używania terminów) - dzieli wyrazy na sylaby, wyodrębnia wyrazy w zdaniach i zdania w tekście - wskazuje rzeczowniki, czasowniki i przymiotniki (wprowadzenie terminu) w zdaniach - wyszukuje w tekście wskazane części mowy (rzeczownik, czasownik, przymiotnik) - określa rodzaje rzeczownika w liczbie pojedynczej

			<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje czasy czasownika - wprowadzenie terminów: czas teraźniejszy, przeszły, przyszły - rozpoznaje zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące (wprowadzenie terminów) - stopniuje przymiotniki (stopniowanie regularne bez nazywania stopni) - stosuje wielką literę zgodnie z poznаныmi regułami - zna zasady pisowni wyrazów z „ó” (wymiana na „o, a, e”), „rz” (wymiana na „r”) - zna zasady pisowni wyrazów z końcówką „-ów, -ówka” - zna zasady pisowni: „rz” po spółgłoskach, „ż” wymienne na „g”, zasadę rozdzielnej pisowni „nie” z czasownikami - zna niektóre wyjątki w pisowni „sz” po spółgłoskach (pszczoła, pszenica, kształt, wszyscy, wszędzie) - zna zasadę pisowni „sz” po spółgłoskach w pisowni przymiotników w stopniu wyższym i najwyższym (bez podawania nazw stopni) - zna zasadę pisowni „u” w końcówce -uje, -uję, -uję w pisowni czasowników - zna zasadę pisowni „u” w końcówkach -unek, -unka - zna zasadę wymiany „ch” na „sz” - pisze poprawnie opracowane wyrazy w zakresie pisowni niepodlegającej regułom ortograficznym (wyrazy z „ó” i „rz” niewymiennymi, wyrazy z „ż”, „h”, „ch”) - pisze poprawnie wyrazy ze spółgłoskami miękkimi - pisze poprawnie wyrażenia przyimkowe - nad, pod, obok, w, za, przy, przed - zna skróty stosowane w korespondencji (ul., Sz.P., m., Nad.) i inne (s., np., r.) - pisze z pamięci i ze słuchu teksty zawierające wyrazy z ortogramami w ramach opracowanego słownictwa - wyszukuje w tekście wyrazy z określoną trudnością ortograficzną - wyszukuje w tekście wyrazy odpowiadające na pytania: kto?, co?, co robi?, jaki?, jaka? jakże? - ilustruje mimiką, gestem i ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego - przygotowuje inscenizacje na podstawie opowiadań, historyjek obrazkowych, komiksów - uczestniczy w zespołowych zabawach teatralnych inspirowanych treścią utworów literackich - uczestniczy w zespołowych zabawach teatralnych inspirowanych sytuacjami życiowymi - odgrywa inscenizacje z improwizowanymi wypowiedziami bohaterów - odtwarza z pamięci teksty dla dzieci, np.: rymowanki, wiersze - odtwarza z pamięci wypowiedzi bohaterów inscenizacji - odróżnia dobro od zła, stara się być sprawiedliwym i prawdomównym - nie krzywdzi słabszych, pomaga potrzebującym - wie, że nie należy nikogo krzywdzić - wie, jak można pomagać słabszym i potrzebującym z zachowaniem szacunku dla nich - wie, jak ważna jest odwaga przeciwstawiania się kłamstwu i obmowie, potrafi pod tym względem oceniać bohaterów baśni, opowiadań, legend, komiksów - zna zasady bycia dobrą koleżanką/dobrym kolegą i je respektuje - wie, że nie wolno zabierać cudzej własności i stara się przestrzegać tej zasady
	<p>4. W zakresie umiejętności wypowiedziania się w małych formach teatralnych:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - uczestniczenie w zabawach teatralnych inspirowanych utworami literackimi - nauka tekstów na pamięć 	
<p>społeczna z etyką</p>	<p>1. W zakresie odróżniania dobra od zła:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - odróżnianie dobra od zła w kontaktach z dorosłymi i rówieśnikami 	

			<ul style="list-style-type: none"> - dostrzega, kiedy postaci z baśni, opowiadań, legend, komiksów nie przestrzegają reguły „nie kradnij” - pamięta o oddawaniu pożyczonych rzeczy i nie niszczy ich - wie, że wyrządzone szkody należy naprawić - wie, jak należy zachowywać się w stosunku do dorosłych (formy grzecznościowe) - nawiązuje i pielęgnuje przyjaźnie w miarę swoich możliwości
		<ul style="list-style-type: none"> - współpraca z innymi i przestrzeganie reguł 	<ul style="list-style-type: none"> - współpracuje z innymi w zabawie, nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych - przestrzega reguł obowiązujących w społeczności szkolnej - zna prawa ucznia i jego obowiązki - uczestniczy w szkolnych wydarzeniach - rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z rówieśnikami i dorosłymi (np.: sąsiadami w miejscu zamieszkania) - zastanawia się nad tym, na co ma wpływ, na czym mu zależy, do czego może dążyć, nie krzywdząc innych - respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku - wie, że dzieci niepełnosprawne znajdują się w trudnej sytuacji i pomaga im
		<ul style="list-style-type: none"> - troska o własne bezpieczeństwo i ochrona innych 	<ul style="list-style-type: none"> - wie, gdzie można bezpiecznie organizować zabawę, a gdzie nie można i dlaczego - zna niektóre zagrożenia ze strony innych ludzi - wie, jak należy się zachować w przypadku zagrożenia ze strony innych ludzi - powiadamia dorosłych o wypadku, zagrożeniu, niebezpieczeństwie - zna numery telefonów: pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, policji oraz numer alarmowy 112 - jest chętny do pomocy, niesie ją potrzebującym w sytuacjach codziennych, a także wyjątkowych - wie, że nie można dążyć do zaspokojenia swoich pragnień kosztem innych - wie, że jest częścią przyrody, chroni ją i szanuje - nie niszczy swojego otoczenia
<p>2. W zakresie kształtowania poczucia przynależności do rodziny i społeczności lokalnej:</p>		<ul style="list-style-type: none"> - uświadamianie roli rodziny w życiu jednostki 	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikuje się z rodziną i jej tradycjami
		<ul style="list-style-type: none"> - poznawanie relacji rodzinnych i wynikających z nich obowiązków 	<ul style="list-style-type: none"> - wie, jakie są podstawowe relacje między najbliższymi - podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia - okazuje swoim bliskim miłość i przywiązanie - wie, że nie należy dążyć do zaspokojenia swoich pragnień kosztem innych członków rodziny - wie, jaki zawód wykonują najbliżsi i znajomi

		<ul style="list-style-type: none"> - rozumie, co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny - stara się dostosować swoje oczekiwania do sytuacji ekonomicznej rodziny - rozumie, że pieniądze otrzymuje się za pracę - jest chętny do pomocy, respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku - wie, że ludzie żyją w różnych warunkach i że nie należy dokuczać dzieciom, które wychowują się w innych warunkach 	<ul style="list-style-type: none"> - rozumie, co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny - stara się dostosować swoje oczekiwania do sytuacji ekonomicznej rodziny - rozumie, że pieniądze otrzymuje się za pracę - jest chętny do pomocy, respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku - wie, że ludzie żyją w różnych warunkach i że nie należy dokuczać dzieciom, które wychowują się w innych warunkach
	<ul style="list-style-type: none"> - dostosowywanie własnych oczekiwań do realiów ekonomicznych rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> - zdobywanie wiadomości na temat swojej miejscowości i jej mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienia status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto) - zna najbliższą okolicę, jej ważniejsze obiekty, tradycje - wie, w jakim regionie mieszka - orientuje się, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, dla Polski i świata - zna pracę ludzi w swojej miejscowości (wybrane zawody) - rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania - uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez społeczność lokalną
	<ul style="list-style-type: none"> - kształtowanie tożsamości narodowej 	<ul style="list-style-type: none"> - 3. W zakresie wychowania patriotycznego w poczuciu przynależności do kraju i Europy (Unii Europejskiej): 	<ul style="list-style-type: none"> - wie, jakiej jest narodowości, i że mieszka w Polsce - zna symbole narodowe (flaga, godło, hymn narodowy) - zna najważniejsze dla Polski wydarzenia historyczne - wymienia niektóre zwyczaje i obrzędy typowe dla polskiej tradycji i kultury - wie, że w jego kraju są ludzie szczególnie zasłużeni dla Polski i dla świata - wie, że Polska znajduje się w Europie - zna nazwy krajów sąsiadujących z Polską i potrafi określić ich położenie w stosunku do Polski - rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej - wymienia niektóre zwyczaje i obrzędy typowe dla wybranych krajów Europy
	<ul style="list-style-type: none"> - wyrabianie postawy tolerancji dla innych kultur i narodów 		<ul style="list-style-type: none"> - jest tolerancyjny wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej - wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa (bez względu na miejsce urodzenia, kolor skóry, wyznaną religię czy status materialny) - wie, że są różnice między ludźmi różnych narodów i kultur - szanuje prawo innych do własnej obrzędowości i tradycji
	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznawanie roślin i zwierząt, obserwacje przyrodnicze w terenie 	<ul style="list-style-type: none"> - 1. W zakresie rozumienia i poszanowania świata przyrody – ludzi, roślin i zwierząt: 	<ul style="list-style-type: none"> - prowadzi i dokumentuje obserwacje przyrodnicze w terenie - rozpoznaje niektóre rośliny i zwierzęta żyjące w wybranych ekosystemach: park, las, łąka, zbiorniki wodne, pole uprawne, ogród (działka) - odróżnia gatunki typowe dla ważniejszych regionów Polski - rozpoznaje i nazywa niektóre zwierzęta egzotyczne - wymienia i rozpoznaje gatunki roślin i zwierząt hodowlanych, podaje przykłady ich wykorzystania (m.in. zna właściwości wybranych roślin - ziół)
<p>przyrodnicza</p>	<ul style="list-style-type: none"> - poznanie warunków koniecznych do rozwoju człowieka, roślin i zwierząt 		<ul style="list-style-type: none"> - pielęgnuje rośliny i zwierzęta w klasie oraz prowadzi zespółowo i pod kierunkiem nauczyciela proste uprawy i hodowle (np. w kątku przyrody) - wie, jakie są warunki konieczne do rozwoju roślin i zwierząt, wie w jaki sposób są zapewniane w gospodarstwach domowych, w uprawach i hodowlach

			<ul style="list-style-type: none"> - opisuje świat przyrody w wybranych ekosystemach: park, las, łąka, zbiorniki wodne, pole uprawne, ogród (działka) - rozpoznaje i opisuje typowe krajobrazy Polski (krajobrazy nadmorskie, górskie, nizinne) - potrafi opowiedzieć o pracach prowadzonych przez człowieka w gospodarstwie rolnym, na polu, w ogrodzie i na łące - opisuje świat przyrody obszarów o charakterystycznych warunkach siedliskowych (gorące pustynie, tereny podbiegunowe, oceany), podaje przykłady przystosowania roślin i zwierząt do warunków tam panujących - zna podstawowe elementy budowy człowieka i zwierząt (zwłaszcza ssaków, ptaków i owadów) - zna podstawowe elementy budowy roślin
	<ul style="list-style-type: none"> - poznawanie wpływu roślin, grzybów i zwierząt na środowisko przyrodnicze i gospodarkę człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> - prowadzi proste doświadczenia przyrodnicze, utrwała obserwacje, analizuje i wiąże przyczynę ze skutkiem - orientuje się, jakie znaczenie mają w przyrodzie zwierzęta, rośliny i grzyby (zapylanie kwiatów przez owady, spulchnianie gleby przez dżdżownice itd.) 	<ul style="list-style-type: none"> - prowadzi proste doświadczenia przyrodnicze, utrwała obserwacje, analizuje i wiąże przyczynę ze skutkiem - orientuje się, jakie znaczenie mają w przyrodzie zwierzęta, rośliny i grzyby (zapylanie kwiatów przez owady, spulchnianie gleby przez dżdżownice itd.)
	<ul style="list-style-type: none"> - poznawanie zagrożeń dla człowieka ze strony przyrody i innych 	<ul style="list-style-type: none"> - zna niebezpieczeństwa grożące ze strony roślin i grzybów (trujące owoce, liście, grzyby - zatrucia, poparzenia, zranienia) - wie, że niektóre zwierzęta mogą być groźne dla człowieka (np. zwierzęta chore, obce, dzikie, drapieżne, chroniące swoje młode) - zna zagrożenia ze strony zjawisk przyrodniczych (burza, huragan, powódź, pożar, lawina, śnieżycy, promieniowanie słoneczne) 	<ul style="list-style-type: none"> - orientuje się, że należy zachować ostrożność w kontakcie z substancjami chemicznymi stosowanymi w gospodarstwie domowym i rolnym (leki, środki ochrony roślin, detergenty, nieznane substancje) - wie, jak się zachować w sytuacjach zagrożenia - rozumie konieczność kontrolowania stanu zdrowia i stosowania się do zaleceń lekarza i stomatologa - zna podstawowe przyczyny chorób i urazów, potrafi wymienić zasady ich unikania oraz niepokojące objawy mogące świadczyć o chorobie - zna zasady racjonalnego odżywiania się - nazywa podstawowe części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi (np. serce, płuca, żołądek)
	<ul style="list-style-type: none"> - rozumienie i stosowanie w praktyce zasad ochrony środowiska przyrodniczego 		<ul style="list-style-type: none"> - zna zagrożenia dla środowiska ze strony człowieka (wypalanie łąk, zatrucie powietrza i wód, pożary lasów, wyrzucanie odpadów, spalanie śmieci) - rozpoznaje i nazywa zachowania człowieka niebezpieczne dla przyrody, wie, jakie zniszczenia mogą powodować - wymienia przykłady działań zapobiegających niszczeniu przyrody - wie, dlaczego należy oszczędzać wodę i stara się stosować tę wiedzę w praktyce - rozumie sens stosowania opakowań ekologicznych i potrzebę segregowania śmieci - wie o istnieniu wybranych form ochrony przyrody (ochrona gatunkowa, Parki Narodowe, pomniki przyrody), wymienia ich przykłady - podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody w swoim otoczeniu

	<p>2. W zakresie rozumienia warunków atmosferycznych i innych składowych przyrody nieożywionej</p>	<p>– rozumienie znaczenia przyrody nieożywionej (m.in. wody) w życiu ludzi, roślin i zwierząt</p> <p>– rozpoznawanie i nazywanie zjawisk atmosferycznych</p> <p>– poznawanie pór roku i wskazywanie typowych dla nich zachowań ludzi i zwierząt</p> <p>– obserwowanie pogody i rozumienie jej prognoz</p>	<ul style="list-style-type: none"> – zdaje sobie sprawę, że życie roślin, zwierząt i człowieka zależy od specyficznych warunków (światła słonecznego, wody, powietrza, gleby) – opisuje wpływ światła słonecznego na cykliczność życia na Ziemi, – zna wybrane cechy światła słonecznego, powietrza i gleby oraz ich wpływ na świat przyrody ożywionej – potrafi wymienić stany skupienia wody – zna podstawowe zasady obiegu wody w przyrodzie – zna wybrane bogactwa naturalne Ziemi (sól, węgiel, glina, ropa naftowa, kreda, piasek) – nazywa typowe zjawiska atmosferyczne, przyporządkowuje je do poszczególnych pór roku – zna kolejne pory roku, potrafi opowiedzieć o zmianach, jakie podczas nich zachodzą w świecie przyrody i w uprawach – opisuje życie człowieka w konkretnych porach roku (sposób dbania o siebie, prace w gospodarstwie, formy odpoczynku) – zna sposoby przystosowywania się zwierząt do poszczególnych pór roku (odloty i przyloty ptaków, zapadanie w sen zimowy itd.) – umie powiązać z porami roku kolejne fazy rozwoju roślin (kietkowanie, ulistnienie, kwitnienie, owocowanie) – rozumie potrzebę pomagania zwierzętom podczas zimy i upalnego lata – potrafi samodzielnie określić stan pogody w danym dniu i zanotować obserwacje w kalendarzu pogody, analizuje zjawiska i wiąże przyczynę ze skutkiem – orientuje się w treści komunikatów dotyczących prognozy pogody
	<p>3. W zakresie różnicowania przestrzennego Polski i świata</p>		<ul style="list-style-type: none"> – potrafi na mapie wskazać granice Polski oraz państwa graniczące (sąsiadów) – wymienia i wskazuje na mapie wybrane rzeki (Wisłę, Odrę, największe rzeki w swoim regionie) i stolicę Polski oraz wybrane miasta (m.in. własną miejscowość, „stolice makroregionów” Polski, miasta poznawane przy okazji różnych tematów) – wymienia i wskazuje na mapie kierunki świata. – podejmuje próby samodzielnego odczytywania mapy oraz wyznaczania trasy na podstawie prostych wskazówek – wskazuje na globusie lokalizację Polski (oraz ewentualnie państw znanych z lektur szkolnych), biegunów oraz niektóre kontynenty – wie, że Ziemia jest planetą krążącą wokół Słońca, podaje przykłady innych ciał niebieskich (gwiazdy, Księżyc)
<p>matematyczna</p>	<p>1. W zakresie czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki:</p>	<p>– określanie położenia przedmiotów, dostrzeganie symetrii, wyprowadzanie kierunków, porównywanie obiektów</p>	<ul style="list-style-type: none"> – określa położenie przedmiotów w przestrzeni i na kartce – rozróżnia lewą i prawą stronę swojego ciała i drugiej osoby – wyprowadza kierunki od siebie i innej osoby – dostrzega symetrię i rysuje drugą połowę figury symetrycznej – porównuje obiekty i porządkuje je w serie malejące i rosnące

		<p>- rozpoznawanie figur geometrycznych i tworzenie rytmów</p>	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje i nazywa figury: koło, prostokąt (w tym kwadrat), trójkąt, - rozpoznaje i poprawnie nazywa figury położone nietypowo - rysuje odcinki o podanej długości - oblicza obwód, trójkąta i prostokąta (w tym kwadratu) - rysuje drugą połowę figury geometrycznej - rysuje figury w pomniejszeniu i powiększeniu - kontynuuje regularność w prostych motywach (szlaczki, rozety) - rozpoznaje i nazywa wybrane cechy figur geometrycznych
	<p>2. W zakresie liczenia i sprawności rachunkowych:</p>	<p>- rozumienie pojęcia liczby i liczenie obiektów</p>	<ul style="list-style-type: none"> - liczy (w przód i w tył) od danej liczby po 1 w dostępnym mu zakresie - liczy dziesiątkami do 100 i setkami do 1000 - rozumie pojęcie liczby w aspekcie głównym, porządkowym i miarowym - zapisuje cyframi i słowami oraz odczytuje liczby w zakresie 100 - umie zapisać cyframi i odczytać liczby do 1000 - porównuje dwie dowolne liczby w zakresie 1000 (słownie i z zastosowaniem znaków: <, >, =) - odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I do XII i do XXXIX - poznaje zapis pełnych tysięcy w zakresie 10 000
		<p>- poznawanie i stosowanie działań w praktyce</p>	<ul style="list-style-type: none"> - sprawnie dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100 - sprawdza wyniki dodawania za pomocą odejmowania - podejmuje próby obliczania sum i różnic różnymi sposobami - podaje z pamięci iloczynny w zakresie tabeli mnożenia - oblicza ilorazy w zakresie 100 - sprawdza wyniki dzielenia za pomocą mnożenia - ilustruje mnożenie i dzielenie - stosuje w praktyce i na materiale manipulacyjnym rozdzielnosc mnożenia względem dodawania - zna terminy: czynnik, iloczyn, dzielnik, dzielnik, iloraz - oblicza niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę) - rozwiązuje łatwe równania jednoczłonowe z niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę) - ilustruje formuły działań na grafach i w tabelach, oblicza je - porównuje, dodaje i odejmuje pełne tysiące w zakresie 10 000
		<p>- zadania tekstowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> - rozwiązuje, układa i przekształca zadania jednoczłonowe - rozwiązuje zadania tekstowe na porównywanie różnicowe - rozwiązuje zadania złożone łańcuchowo - rozwiązuje zadania złożone łańcuchowo z zastosowaniem środków manipulacyjnych - stosuje w ćwiczeniach praktycznych porównywanie ilorazowe - rozwiązuje zadania złożone w kilku etapach - podejmuje próby rozwiązywania zadań złożonych w jednym zapisie zgodnie z kolejnością sugerowaną treścią zadania

		<ul style="list-style-type: none"> - układa zadania tekstowe do podanych sytuacji, rysunków i formuł działań, rozwiązuje je i przekształca - rozwiązuje zadania nietypowe i celowo źle sformułowane - rozwiązuje zadania typu logicznego
3. W zakresie pomiaru:	<ul style="list-style-type: none"> - długości 	<ul style="list-style-type: none"> - mierzy i zapisuje wyniki pomiarów długości, szerokości i wysokości przedmiotów - dokonuje pomiarów odległości między obiektami, porównuje wyniki - posługuje się jednostkami: milimetr, centymetr, metr - wie, że 1 cm to 10 mm - używa pojęcia „kilometr” w sytuacjach życiowych (np. przejechalśmy 27 km) - wykonuje łatwe obliczenia dotyczące miar długości (bez zamiany jednostek)
	<ul style="list-style-type: none"> - ciężaru 	<ul style="list-style-type: none"> - waży przedmioty, używa określeń: kilogram, pół kilograma, dekagram, gram - wykonuje łatwe obliczenia, używając tych miar (bez zamiany jednostek) - porównuje ciężar przedmiotów, wskazuje przedmioty lżejsze i cięższe
	<ul style="list-style-type: none"> - płynów 	<ul style="list-style-type: none"> - odmierza płyny różnymi miarkami - używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra - dokonuje prostych obliczeń i porównuje ilości mierzonych płynów
	<ul style="list-style-type: none"> - czasu 	<ul style="list-style-type: none"> - odczytuje wskazania zegarów z wyświetlaczem cyfr i wskazówkowego w systemie 12-godzinnym i 24-godzinnym - zna pojęcia: godzina, pół godziny, kwadrans, minuta - wykonuje proste obliczenia zegarowe w obrębie pełnych godzin - oblicza upływ czasu z użyciem jednostek: pół godziny, kwadrans
	<ul style="list-style-type: none"> - temperatury 	<ul style="list-style-type: none"> - wie, do czego służą termometry i jakie są ich rodzaje - odczytuje temperaturę (bez konieczności postugiwania się liczbami ujemnymi, np. 5 stopni mrozu, 3 stopnie poniżej zera)
	<ul style="list-style-type: none"> - z zastosowaniem kalendarza 	<ul style="list-style-type: none"> - zna kolejność dni tygodnia i miesięcy w roku, liczbę dni w miesiącu - odczytuje, podaje i zapisuje daty - umie uporządkować chronologicznie podane daty - wykonuje proste obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych
4. W zakresie obliczeń pieniężnych:	<ul style="list-style-type: none"> - znajomość banknotów i monet 	<ul style="list-style-type: none"> - zna będące w obiegu monety i banknoty o wartości 10-200 zł - zna wartość nabywczą pieniędzy - rozumie pojęcie długu i konieczność jego spłaty
	<ul style="list-style-type: none"> - liczenie pieniędzy 	<ul style="list-style-type: none"> - rozumie zależności między ilością, ceną i wartością - oblicza koszt zakupów na podstawie ilości i ceny towarów - liczy wartość otrzymanej reszty - układa, rozwiązuje i przekształca proste zadania o kupowaniu i placeniu dziesiątkami w zakresie 100 (wymienia liczebniki)

„Elementarz XXI wieku, klasa 3 (edukacja muzyczna, plastyczna, zajęcia komputerowe, zajęcia techniczne, wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna)

Edukacja	Treści nauczania	„Elementarz XXI wieku”, klasa 3	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
muzyczna	1. W zakresie odbioru muzyki	<ul style="list-style-type: none"> – znajomość i stosowanie różnych rodzajów aktywności muzycznej – śpiewanie – znajomość i stosowanie różnych rodzajów aktywności muzycznej – muzykowanie – znajomość i stosowanie różnych rodzajów aktywności muzycznej – zabawy przy muzyce – znajomość i stosowanie różnych rodzajów aktywności muzycznej – słuchanie 	<ul style="list-style-type: none"> – śpiewa z zespołem piosenki z dziecięcego repertuaru (nie mniej niż 10 utworów w roku) – śpiewa z pamięci hymn narodowy – wykonuje śpiewanki i rymowanki tematyczne – odtwarza proste rytmy i wzory rytmiczne na instrumentach perkusyjnych – odtwarza gra proste melodie i akompaniamenty na wybranych instrumentach melodycznych – wykonuje proste melodie na dzwonkach i na flecie – realizuje proste rytmy i wzory rytmiczne za pomocą sylab rytmicznych, gestów i ruchu – reaguje ruchem na puls rytmiczny i jego zmiany – reaguje ruchem na zmiany tempa, metrum i dynamiki – tańczy podstawowe kroki i figury krakowiaka, poloneza i kujawiaka – zna i tańczy kroki oraz figury polki oraz innego prostego tańca ludowego – zna wybrane znaki notacji muzycznej i reaguje na nie (wyraża ruchem czas trwania wartości rytmicznych, nut, pauz) – odróżnia podstawowe elementy muzyki (melodię, rytm, wysokość dźwięku, akompaniament, tempo i dynamikę) – aktywnie słucha muzyki i określa jej cechy – rozpoznaje i wyraża środkami pozamuzycznymi charakter emocjonalny słuchanych utworów – rozpoznaje utwory wykonywane solo i zespołowo, na chór i orkiestrę – zna niektóre rodzaje głosów ludzkich i je rozpoznaje (sopran, bas) – rozpoznaje brzmienie niektórych instrumentów muzycznych (fortepianu, gitary, skrzypiec, trąbki, fletu, perkusji) – zna podstawowe formy muzyczne (AB, ABA) i reaguje ruchem lub gestem na ich części – uczestniczy w koncertach muzycznych w szkole i poza nią – zachowuje się kulturalnie w czasie trwania koncertu – wyraża opinie o wysłuchanych prezentacjach muzycznych
	2. W zakresie tworzenia muzyki	<ul style="list-style-type: none"> – ilustracje wokalne i ruchowe – realizacje instrumentalne 	<ul style="list-style-type: none"> – improwizuje głosem proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów – śpiewa własne piosenki i rymowanki (rymowanki powitalne, wycieczki, wycieczki szkolne i in.) – wykonuje improwizacje ruchowe do podanej muzyki – wykonuje proste ilustracje instrumentalne do podanych tekstów i obrazów – improwizuje na instrumentach muzycznych według ustalonych zasad
plastyczna	1. W zakresie percepcji sztuki	<ul style="list-style-type: none"> – kontakty z wybranymi dziedzinami sztuki (architektura, malarstwo, grafika, rzeźba) 	<ul style="list-style-type: none"> – uczestniczy w życiu kulturalnym w środowisku rodzinnym, szkolnym, lokalnym – poznaje dzieła sztuki i zabytki w tych środowiskach

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 3	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> – korzystanie z przekazów medialnych 	<ul style="list-style-type: none"> – w różnych formach wypowiada się na temat poznanych dziedzin sztuki – wie o istnieniu placówek kultury działających na rzecz środowiska – określa swą przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki – korzysta z przekazów medialnych by pozyskiwać informację o wybranych dziedzinach sztuki – wykorzystuje wytwory medialne w swojej działalności twórczej (zgodnie z elementarną wiedzą o prawach autora)
2. W zakresie ekspresji przez sztukę	<ul style="list-style-type: none"> – podejmowanie działalności twórczej – realizowanie projektów form użytkowych 	<ul style="list-style-type: none"> – podejmuje działalność twórczą (kompozycje płaskie i przestrzenne) – stosuje różne środki wyrazu plastycznego (kształt, barwa, faktura) – stosuje różne materiały, narzędzia i techniki plastyczne – ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką – realizuje proste projekty w obrębie form użytkowych – tworzy prace służące kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia – upowszechnia kulturę w środowisku szkolnym, stosując określone narzędzia i wytwory przekazów medialnych
3. W zakresie recepcji sztuki	<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnianie dziedzin sztuki – rozpoznawanie wybranych dzieł sztuki 	<ul style="list-style-type: none"> – odróżnia takie dziedziny działalności twórczej człowieka, jak: architektura, sztuki plastyczne, fotografia, film, przekazy medialne – rozpoznaje wytwory sztuki ludowej i rzemiosła artystycznego – rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych polskiego dziedzictwa kultury – zna wybrane dzieła europejskiego dziedzictwa kultury – umie opisać cechy charakterystyczne wybranych dzieł sztuki – posługuje się podstawowymi terminami z różnych dziedzin działalności twórczej
zajęcia komputerowe	<ul style="list-style-type: none"> 1. W zakresie posługiwania się komputerem 2. W zakresie poszukiwania informacji i tworzenia własnych dokumentów 	<ul style="list-style-type: none"> – poprawnie nazywa główne elementy zestawu komputerowego – posługuje się komputerem – uruchamia program – posługuje się wybranymi programami i grami edukacyjnymi – wie, jak rozwijać swoje zainteresowania, korzystając z opcji w programach – wyszukuje wskazane przez nauczyciela strony internetowe – dokonuje selekcji informacji ze wskazanej przez nauczyciela strony – dostrzega na stronie elementy aktywne – porusza się po stronach w określonym zakresie – odtwarza animacje i prezentacje multimedialne – wpisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki – zapisuje wyrazy i zdania za pomocą klawiatury i wybranych funkcji z paska narzędziowego – wykonuje rysunki za pomocą prostego edytora grafiki, np. z gotowych figur – zapisuje w postaci dokumentu swoje wytwory tekstowe lub graficzne – kopiuje i wstawia elementy grafiki w dokumenty tekstowe (np. ilustracje do wierszy i opowiadań)

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 3	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	3. W zakresie bezpieczeństwa pracy przy komputerze	<ul style="list-style-type: none"> – wie, jak korzystać z komputera, żeby nie narażać własnego zdrowia – rozumie, że praca przy komputerze męczy wzrok, nadwęża kręgosłup – wie, jaka jest prawidłowa pozycja ciała podczas pracy przy komputerze i bezpieczna odległość monitora od oczu – wie, jak komputer wpływa na ograniczanie kontaktów społecznych – wie, jakie niebezpieczeństwa wynikają z anonimowości kontaktów – rozumie, jak niebezpieczne jest ujawnianie swojego adresu w kontaktach za pomocą multimediów – stosuje się do podanych ograniczeń dotyczących korzystania z komputera, Internetu i multimediów
zajęcia techniczne	1. W zakresie znajomości środowiska technicznego	<ul style="list-style-type: none"> – wie, jak wytworzono niektóre przedmioty codziennego użytku (meble, samochody, sprzęt gospodarstwa domowego) – wie, jak ludzie wykorzystywali dawniej i wykorzystują dziś siły przyrody (wiatr, wodę) – rozpoznaje wybrane rodzaje maszyn i urządzeń – podaje przykłady znanych sobie urządzeń wytwórczych (narzędzia, przyrządy), transportowych (samochody, statki, samoloty), informatycznych (komputer, telefon komórkowy) – wymienia różne rodzaje budowli (budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe, mosty, tunele i in.) – zna wybrane rodzaje urządzeń elektrycznych (łataрка, prądnica rowerowa)
	2. W zakresie realizacji „drogi” powstawania przedmiotów	<ul style="list-style-type: none"> – określa wartość urządzeń technicznych z punktu widzenia cech użytkowych (łatwa lub trudna obsługa), ekonomicznych, estetycznych – wie, że wartość użytkowa urządzenia ma ważne znaczenie w czasie podejmowania decyzji o nabywaniu i stosowaniu – przedstawia własny pomysł rozwiązań technicznych w realizowanym projekcie – planuje kolejne czynności – dobiera odpowiednie materiały i narzędzia – wie, że dobra organizacja działania technicznego wymaga pracy indywidualnej i współpracy zespołowej – zgodnie współdziała w zespole w czasie realizacji zadania technicznego
	3. W zakresie dbałości o bezpieczeństwo własne i innych	<ul style="list-style-type: none"> – odmierza odpowiednie ilości materiału (prezentuje ekonomiczny styl działania – nie marnuje materiału) – umie ciąć papier, tekturę i wybrane tworzywa sztuczne – montuje modele papierowe i z tworzyw sztucznych według podanych prostych instrukcji i schematów rysunkowych (łatawce, makiety domów, statków, samolotów i in.) – dobiera właściwe narzędzia pracy i posługuje się nimi zgodnie z podanymi zasadami – umie obsługiwać urządzenia techniczne, stosując się do zasad podanych w instrukcjach obsługi – utrzymuje ład i porządek w swoim miejscu pracy – utrzymuje porządek wokół siebie (na stoliku, w sali zabaw, szatni, ogrodzie) – sprząta po sobie i pomaga innym w utrzymywaniu porządku

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 3	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> – bezpieczeństwo komunikacyjne 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, jak bezpiecznie poruszać się po drogach (w tym na rowerze) – rozumie potrzebę znajomości i przestrzegania przepisów ruchu drogowego – zna i stosuje dodatkowe zabezpieczenia, np. odbłaski – zna zasady bezpiecznego i prawidłowego korzystania ze środków komunikacji – dba o bezpieczeństwo własne i innych w środkach komunikacji (np. ustępuje miejsca starszym, pomaga wejść i wyjść niepełnosprawnym) – wie, jak należy zachować się w razie wypadku, np. powiadomić dorosłych, skorzystać ze znanych numerów alarmowych
wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna	<p>1. W zakresie sprawności fizycznej</p> <ul style="list-style-type: none"> – uczestniczenie w zajęciach rozwijających sprawność fizyczną – opanowanie wybranych umiejętności 	<ul style="list-style-type: none"> – uczestniczy w zajęciach ruchowych zgodnie z regułami – współpracuje z partnerem i całym zespołem podczas ćwiczeń gimnastycznych – bierze udział w zespołowych zabawach ruchowych i grach sportowych – wykonuje marszbieg trwający co najmniej 15 minut – wykonuje próbę siły mięśni brzucha – wykonuje próbę głębokości dolnego odcinka kręgosłupa – zna zasady wybranych gier sportowych i stosuje je w praktyce – potrafi pokonywać przeszkody naturalne i sztuczne
	<p>2. W zakresie treningu zdrowotnego</p> <ul style="list-style-type: none"> – wykonywanie zadań gimnastycznych 	<ul style="list-style-type: none"> – umie przyjmować pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń – wykonuje przewrót w przód – zna różne rodzaje skoków przez skakankę i potrafi je wykonywać – wykonuje przeskokki jedno- i obunóż nad niskimi przeszkodami – wykonuje ćwiczenia równoważne (bez przyboru, z przyborem, na przyrządzie)
	<p>3. W zakresie sportów całego życia i wypoczynku</p> <ul style="list-style-type: none"> – opanowanie wybranych umiejętności 	<ul style="list-style-type: none"> – chwyci piłkę, rzuci ją do celu i na odległość – rzuci, chwyci, kozłuje, toczy, odbija i prowadzi piłkę – jeździ na rowerze, wrotkach itp. – przestrzega zasad poruszania się po drogach – bierze udział w zabawach, minigrach i grach terenowych – uczestniczy w zawodach sportowych – respektuje reguły i podporządkuje się decyzjom sędziego – wie, jak zachować się w sytuacji zwycięstwa i radzi sobie z porażkami w miarę swoich możliwości
<p>4. W zakresie bezpieczeństwa i edukacji zdrowotnej</p>	<ul style="list-style-type: none"> – elementarna wiedza na temat ochrony własnego zdrowia 	<ul style="list-style-type: none"> – dba o higienę osobistą, czystość ubrania – rozumie znaczenie właściwego odżywiania i aktywności fizycznej dla zdrowia – wie, że nie może samodzielnie zażywać leków – wie, że nie można stosować środków chemicznych niezgodnie z ich przeznaczeniem

Edukacja	Treści nauczania – „Elementarz XXI wieku”, klasa 3	Przewidywane efekty edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania)
	<ul style="list-style-type: none"> – przestrzeganie zasad bezpieczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> – dba o prawidłową postawę, np. siedząc w ławce, przy stole – przestrzega zasad bezpiecznego zachowania się podczas zajęć ruchowych – posługuje się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem – umie wybrać bezpieczne miejsce do zabaw i gier ruchowych – wie, do kogo zwrócić się o pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia – zna numery służb ratunkowych i ogólnopolski numer alarmowy 112

6 Opis założonych osiągnięć ucznia

Przewidywane osiągnięcia ucznia

W poprzednim rozdziale opisane zostały szczegółowo osiągnięcia edukacyjne (wiadomości, umiejętności, społecznie akceptowane zachowania), jakie zdobędzie uczeń po ukończeniu kolejno każdej klasy (I–III).

Niniejszy rozdział przedstawia te same przewidywane osiągnięcia, ale w formie uogólnionej, co ułatwi szybkie, przekrojowe i kompleksowe zapoznanie się z ich treścią. Zapisane są zgodnie z dydaktyką szczegółową – metodyką nauczania poszczególnych przedmiotów. Oprócz syntetycznego podania osiągnięć, którym bez trudu można przypisać efekty szczegółowe (operacyjne) z przedstawionych tabel, zwrócono uwagę na szczególnie istotne ćwiczenia i uwarunkowania pedagogiczne.

Edukacja polonistyczna

Ważne i kluczowe miejsce w nauczaniu wczesnoszkolnym zajmuje edukacja polonistyczna. Wynika ono z roli języka w rozwoju umysłowym, jego funkcji komunikacyjnej w życiu społecznym oraz funkcji ogólnokulturowej i wychowawczej. Celem edukacji polonistycznej jest proces poznawania języka mówionego i pisanego w kontekście kontaktów dziecka ze światem zewnętrznym, w tym z otoczeniem społeczno-przyrodniczym.

W przedstawionym programie osiągnięcie tego celu opiera się na integralnie powiązanych ze sobą podstawowych rodzajach ćwiczeń:

- w czytaniu,
- w opracowywaniu tekstów,
- w mówieniu i pisaniu,
- gramatyczno-ortograficznych z elementami wiedzy o języku,
- słownikowo-frazeologicznych i syntaktycznych.

Wymienione ćwiczenia wyznaczają ramy początkowego kształcenia językowego, nauki czytania i kształcenia literackiego.

Zakres treści kształcenia rozszerza się wraz z kolejnymi etapami nauki, co pozwala na pogłębianie wiadomości i doskonalenie nabywanych sprawności językowych.

W wyniku oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych uczeń kończący I etap edukacyjny w zakresie edukacji polonistycznej:

- swobodnie posługuje się poprawnym językiem ojczystym, tworząc kilkuzdaniowe wypowiedzi,
- uczestniczy w rozmowach, właściwie komunikuje się w różnych sytuacjach społecznych,
- dba o kulturę wypowiedzianą, poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych,
- czyta teksty z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji, zaznacza wybrane fragmenty, określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów,
- przejawia wrażliwość estetyczną, ma potrzebę kontaktu z literaturą i sztuką dla dzieci,
- pisze czytelnie i estetycznie, dba o poprawność gramatyczną, ortograficzną i interpunkcyjną,
- przepisuje teksty, pisze z pamięci i ze słuchu, w miarę swych możliwości samodzielnie realizuje pisemne zadania domowe,
- redaguje samodzielnie i zapisuje kilkuzdaniową wypowiedź, list prywatny, życzenia, zaproszenie, notatkę do kroniki, zawiadomienie.

Edukacja społeczna z etyką

Wprowadzanie dziecka w środowisko społeczne rozpoczyna się w sposób praktyczny w rodzinie oraz w przedszkolu. Szkoła, zespół uczniowski jest następną społecznością, którą dziecko poznaje i włącza się w system jej funkcjonowania. Warto podkreślić, iż współcześnie obowiązujące paradygmaty zakładają m.in., że „w klasie szkolnej nie są najważniejsze treści nauczania, a jakość mikrosystemu edukacyjnego, jaki tworzy nauczyciel”¹.

Na przykładzie grupy rówieśniczej, szkoły i najbliższego środowiska dziecko może zrozumieć potrzebę organizowania życia społecznego, podziału obowiązków, zarządzania, znaczenia zasad i norm życia społecznego, potrzebę współgospodarowania, przyjmowania i realizowania zadań, uzgadniania poglądów i porozumiewania się z rówieśnikami i dorosłymi, także w sytuacjach trudnych. Wiedza społeczna jest dziecku niezbędna do orientowania się w środowisku społecznym, stanowi podstawę do kształtowania pozytywnych postaw, szacunku i życzliwości do pracy oraz do dziedzictwa kulturowego narodu.

Rozwijaniu umiejętności społecznych dzieci oraz poszanowaniu idei aktywności własnej jednostki będą sprzyjać:

- spotkania spontaniczne, niezaplanowane, niespodziewane „losowe wydarzenia”,
- spotkania jako zdarzenia specjalnie przygotowane, zainicjowane, kreowane,
- spotkania będące konfiguracją obu wymienionych typów.

Idea wprowadzania wychowanka w życie wartościowe przez odpowiedzialnych i mądrych rodziców, wychowawców i nauczycieli jest z pewnością ze wszech miar przekonująca, zwłaszcza gdy zaszczepia się mu określony system norm moralnych². W procesie wychowania niezwykle istotna jest jakość spotkań i relacji typu nauczyciel – uczeń, uczeń – nauczyciel. Nauczyciel jest wzorem dla dziecka, zachęca je do myślenia i działania, pokazuje ważne problemy i jest drogowskazem w zakresie wartości, a zarazem potrafi przekazać część swojej energii duchowej³.

We współczesnej literaturze pedagogicznej szczególnie wyraziście akcentuje się kategorię spotkania w wychowaniu⁴; współczesne nauki o człowieku niejednokrotnie postrzegają spotkanie jako „fenomen”.

Spotkanie w procesie wychowania odnosi się do sytuacji, które umożliwiają doświadczanie wydarzenia mniej lub bardziej znaczącego egzystencjalnie; w tym zwłaszcza umożliwiającego bardziej wnikliwe wzajemne poznanie się uczestników spotkania, nawiązywanie przez nich do mniej lub bardziej głębszych relacji interpersonalnych, racjonalne wychodzenie naprzeciw potrzebom/aspiracjom osób (...). Inaczej rzecz ujmując, autentyczne spotkanie w przestrzeni wychowawczej umożliwia diagnozę oraz projektowanie przedsięwzięć wychowawczych i realizację owych zamierzeń. W projektowanych/realizowanych przedsięwzięciach wychowawczych istotne jest to, że człowiek może być nie tylko uczestnikiem spotkania, lecz także ich (głównym) inicjatorem, kreatorem, nadaje im określony kształt i jakość⁵.

Nadzwyczajność wynika ze stanowienia czegoś znacznie więcej niż tylko poznawcze czy emocjonalne oczekiwania uczestników spotkania (...). W przekonaniu J. Bukowskiego „wydarza się coś wspaniałego, niepowtarzalnego, tajemniczego i wywołującego we mnie nieodwracalne zmiany, na które teraz chętnie się godzę.

¹ J. Bałachowicz, *Wczesna edukacja dziecka – problemy teoretyczne i praktyczne*, [w:] J. Bałachowicz, A. Kowalska, *Wczesna edukacja dziecka. Stan obecny – perspektywy – potrzeby*, WSP TWP, Warszawa 2006.

² S. Ruciński, *Wychowanie jako wprowadzanie w życie wartościowe*. Warszawa, 1981; s. 191–192.

³ Z. Ratajczak, *Koniec epoki mistrzów?* „Forum Akademickie” 1996/10.

⁴ U. Ostrowska, op. cit.

⁵ U. Ostrowska, op. cit.

W przeżyciu spotkania ukazują mi się niedostępne dotąd wysokie wartości, (...) w spotkaniu dokonuje się wielki aksjologiczny skok”⁶.

Warto organizować w szkole takie sytuacje edukacyjne, podczas których uczniowie mogą rozwijać osobowość, rozpoznawać swoje możliwości dzięki współdziałaniu z rówieśnikami i dorosłymi. Poprzez różnorodne doświadczenia dziecko nie tylko poznaje świat, ale także samego siebie. Kontakty społeczne umożliwiają kształtowanie właściwego stosunku do innych i wdrażają do przestrzegania obowiązujących norm.

Po pierwszym etapie edukacyjnym uczeń potrafi być członkiem określonych społeczności, przestrzegając obowiązujących norm, zachowując i umiejętnie egzekwując prawa jednostki, utrzymując poprawne relacje z innymi i będąc otwartym na nowe sytuacje. To znaczy, że uczeń:

- zna i rozumie wybrane wartości etyczne (dobro, sprawiedliwość, prawdomówność, odpowiedzialność) i stara się postępować zgodnie z nimi,
- zna swoje prawa i obowiązki wobec społeczności rodzinnej, rówieśniczej i środowiskowej, rzetelnie je wypełnia i aktywnie uczestniczy w życiu kulturalnym tych środowisk,
- identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami, zna i szanuje tradycje najbliższej okolicy, regionu, kraju (zna symbole narodowe oraz najważniejsze wydarzenia z historii Polski oraz ludzi dla niej zasłużonych),
- rozumie wartość pracy w życiu człowieka, zna wybrane zawody wykonywane w rodzinie i najbliższej okolicy, potrafi wskazać osoby i instytucje, do których może zwrócić się o pomoc, zna numery ratunkowe i instytucje służące pomocą człowiekowi,
- potrafi szanować prawa ludzi do pracy, wypoczynku i odrębności kulturowej, jest tolerancyjny, nie krzywdzi słabszych, potrafi nieść pomoc potrzebującym.

Edukacja przyrodnicza

Głównym celem edukacji przyrodniczej jest zapoznanie dziecka z różnorodnością zjawisk świata przyrody, rozwijanie zdolności poznawczych i umiejętności działania, kształtowanie orientacji w terenie oraz akceptowanych społecznie zachowań w obcowaniu z przyrodą, a także zaspokajanie ciekawości poznawczej⁷. W pracy pedagogicznej z uczniem należy uwzględnić treści społeczne, geograficzne, przyrodnicze, historyczne, techniczne, a także inne, jeśli są powiązane ze sobą naturalnymi zależnościami. Zadaniem nauczyciela jest uświadamianie dzieciom, że otaczająca rzeczywistość jest interesująca, złożona, różnorodna, czasami niebezpieczna, a jednocześnie stanowi systemową jedność. Osiągnięciu tych zamierzeń będzie sprzyjać wykorzystywanie takich metod, jak: obserwacja, zajęcia praktyczne, ćwiczenia terenowe, spotkania z ludźmi, gry i zabawy dydaktyczne.

Wychowując dziecko do rozumienia przyrody, należy uwzględnić treści przyrodnicze, głównie w aspekcie ekologicznym i fenologicznym. W ciągu trzech lat nauki uczeń ma możliwość poznania niektórych środowisk naturalnych i środowisk stworzonych przez człowieka. Wskazane byłoby podejmowanie przez uczniów: obserwacji roślin i zwierząt w różnych środowiskach, obserwacji długoterminowych, np. zmian w pogodzie, opieki nad roślinami i zwierzętami w klasie (kącik przyrodniczy), w ogrodzie szkolnym, nad trawnikami, roślinami posadzonymi wokół domu i szkoły, opieki nad zwierzętami w zimie.

Zaznajamianie uczniów ze zjawiskami przyrodniczymi tylko za pomocą opowiadań, baśni, wierszy i innych tekstów należy uznać za niewystarczające. Natomiast gromadzone przez dzieci bezpośrednio i pośrednio doświadczenia mogą inspirować do konstruowania ustnych i pisemnych

⁶ Cyt. za: U. Ostrowska, op.cit. Por. także: J. Bukowski, *Zarys filozofii spotkania*. Kraków 1987.

⁷ Zob.: publikacje zwarte i opracowania autorstwa D. Cichy na temat edukacji przyrodniczej, biologicznej i ekologicznej.

wypowiedzi, rozwijania umiejętności matematycznych i technicznych, inicjatywności i przedsiębiorczości, planowania zadań i wytrwałej ich realizacji.

Edukacja przyrodnicza w klasach I–III służy wzbogacaniu obrazu świata kształtującego się w umyśle dziecka. Posiadanie w miarę szerokiego zasobu wiedzy przyrodniczej otwiera przed nim nowe perspektywy i zdecydowanie ułatwia funkcjonowanie w świecie. Warunkiem jest jednak zdobycie również umiejętności praktycznego wykorzystania tej wiedzy w życiu codziennym, a to właśnie osiąga uczeń kończący edukację wczesnoszkolną:

- prowadzi obserwacje i proste doświadczenia przyrodnicze, analizuje je i formułuje wnioski,
- nazywa typowe krajobrazy i odpowiadające im ekosystemy, podaje przykłady gatunków roślin i zwierząt charakterystycznych dla tych środowisk,
- zna wpływ światła słonecznego, powietrza i wody, wybranych skał i minerałów na cykliczność życia na Ziemi oraz funkcjonowanie ludzi, zwierząt i roślin,
- rozpoznaje i nazywa części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi, określa ich rolę we właściwym funkcjonowaniu organizmów, stosuje zasady racjonalnego żywienia i systematycznego kontrolowania stanu zdrowia,
- wie, jak dbać o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych, rozpoznaje i nazywa zagrożenia ze strony roślin i zwierząt, jak również zagrożenia przyrody wynikające z działalności człowieka, propaguje ekologiczny styl życia i podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody,
- prowadzi obserwację zjawisk atmosferycznych, dostosowuje swoje formy aktywności do warunków pogodowych, wyjaśnia zależność zjawisk przyrody od pór roku.

Edukacja matematyczna

W edukacji matematycznej nie powinno się narzucać dzieciom sposobu myślenia dorosłych. Do wszystkich podstawowych pojęć matematycznych uczniowie mają dojść drogą samodzielnych poszukiwań, odpowiednio organizowanych przez nauczyciela i ukierunkowanych merytorycznie. Uczniowie różnią się wiedzą osobistą w zakresie matematyki, a także zakresem niezbędnych doświadczeń potrzebnych do opracowania określonych pojęć⁸. Uczenie się matematyki powinno rozpoczynać się od swobodnej zabawy i stopniowo obejmować czynności na przedmiotach materialnych, działania na modelach i schematach, pojęcia ogólne. Kształcenie matematyczne może być realizowane z wykorzystaniem strategii edukacyjnej przez rozwiązywanie problemów. Uczniowie wystąpią wówczas w roli badaczy, poszukiwaczy wielu dróg rozwiązania danego problemu, weryfikują zgłoszone pomysły.

Opanowanie podstawowych umiejętności matematycznych oraz zapoznanie z symboliką znaków, osiągnięcie sprawności rachunkowej i umiejętności analitycznych pozwalają dziecku kończącemu klasę trzecią na dalsze doskonalenie i pogłębianie wiadomości w kolejnych etapach procesu kształcenia. Uczeń po edukacji wczesnoszkolnej:

- liczy, porównuje, zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1000, dodaje i odejmuje w zakresie 100, podaje iloczyny w zakresie tabliczki mnożenia i sprawdza dzielenie za pomocą mnożenia,
- analizuje podaną treść prostych zadań tekstowych albo samodzielnie konstruuje treść do podanych sytuacji lub ilustracji, rozwiązuje zadania, stosując odpowiednie obliczenia,
- posługuje się podstawowymi wiadomościami praktycznymi (odczytuje wskazania zegarów, termometrów, kalendarzy, liczy pieniądze, waży i mierzy przedmioty) i stosuje te wiadomości w rozwiązywaniu prostych zadań tekstowych,

⁸ E. Gruszczyk-Kolczyńska, E. Zielińska, *Dziecięca matematyka. Książka dla rodziców i nauczycieli*. WSiP, Warszawa 1997.

- odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I do XII, podaje i zapisuje daty oraz porządkuje je chronologicznie, wymienia kolejne dni tygodnia i miesiące roku,
- rozpoznaje i nazywa podstawowe figury geometryczne, wymienia ich cechy, oblicza obwody, mierzy i rysuje odcinki, tworzy układy rytmiczne i wskazuje zjawisko symetrii w figurach geometrycznych i w otoczeniu,
- rozwiązuje łatwe zadania tekstowe z zastosowaniem równania z niewiadomą w postaci okienka oraz zadania na porównywanie różnicowe.

Edukacja muzyczna

Działalność (aktywność) muzyczna dzieci w klasach I–III winna służyć kształceniu elementarnej wrażliwości zmysłowej (słuchowo-ruchowej), wytwarzaniu pozytywnych emocji i motywacji, wyzwalaniu ekspresji i przygotowaniu do percepcji muzyki. Udostępnianie zróżnicowanych form kontaktu z muzyką zapewni każdemu dziecku odnoszenie sukcesów w takiej formie aktywności, jaka jest mu najbliższa. Oto przykładowe formy kontaktów uczniów z muzyką: słuchanie muzyki, ruch przy muzyce, śpiew i ćwiczenia mowy, tworzenie muzyki w elementarnych formach i gra na wybranych instrumentach. Dzięki tym zróżnicowanym przejawom aktywności muzycznej będą docierać do dzieci rozmaite bodźce, co będzie odpowiedzią na naturalne zapotrzebowanie niektórych 6–10-latków.

Dobrej organizacji zajęć muzycznych służyć będzie m.in. tworzenie właściwej organizacji przestrzeni edukacyjnej, stymulującej swobodną i bezpieczną ekspresję ruchową oraz muzyczną. Wymagania z zakresu edukacji muzycznej podlegają znacznemu zindywidualizowaniu ze względu na naturalne predyspozycje, zainteresowania i możliwości uczniów.

Odzwierciedleniem spełnienia tego przesłania jest diagnoza zainteresowań dzieci, dobór repertuaru adekwatny do możliwości odtwórczych i twórczych uczniów, korzystanie z instrumentów muzycznych. Stawianie przed dzieckiem zadań twórczych wymaga znacznej uwagi nauczyciela. Ta forma aktywności uczy przełamywać opory, pobudza wyobraźnię, stymuluje, zachęca do dokonywania wyborów, pozwala odpocząć i zregenerować siły.

Zarówno percepcja utworów muzycznych, jak i proces tworzenia muzyki mają istotne znaczenie wychowawcze (społeczne), poznawcze i kształcące oraz emocjonalne.

Uczeń kończący I etap edukacyjny posiada umiejętności w zakresie różnych form aktywnego odbioru muzyki, potrafi samodzielnie ją tworzyć:

- śpiewa piosenki ze słuchu, tworzy proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów oraz improwizacje ruchowe do muzyki,
- aktywnie słucha muzyki i określa jej cechy, rozpoznaje podstawowe formy muzyczne,
- realizuje ruchem proste rytmy i układy rytmiczne, reaguje na zmiany tempa, metrum i dynamiki,
- rozróżnia podstawowe elementy muzyki i znaki notacji muzycznej,
- gra na wybranych instrumentach proste melodie i akompaniamenty,
- tańczy podstawowe kroki krakowiaka, polki lub innych tańców ludowych.

Edukacja plastyczna

Pobudzanie i usprawnianie procesów percepcji wizualnej oraz wspieranie rozwoju osobowości może odbywać się także poprzez aktywność plastyczną dziecka. Przeżycie i zaangażowanie emocjonalne jest, z jednej strony, potrzebą wynikającą z rozwoju dziecka, z drugiej zaś – aktywność plastyczna, w postaci rysunku, wydzieranki, wyklejanki lub innej ilustracji, wykonanej różnymi technikami plastycznymi, działa inspirująco na wyobraźnię i ekspresję. Obcowanie uczniów z wybranymi dziedzinami sztuki będzie źródłem różnorodnych doświadczeń, a ponadto umożli-

liwi wyrażanie własnych myśli i uczuć. Znaczenie tych spotkań jest bardzo istotne ze względu na utrwalony w dziełach plastycznych dorobek myśli ludzkiej.

W przestrzeni wychowawczej ważne znaczenie zajmują spotkania z dziełami/wytworami realizowane podczas pobytu uczniów w muzeum, galerii lub pracowni malarskiej. Zajmowały one szczególne miejsce w rozważaniach pedagogicznych B. Nawroczyńskiego: „(...) Wielkie dzieła nie starzeją się nigdy, ponieważ podejmują/poruszają problemy, które mają wymiar ponadczasowy. (...) Ważną rolę uczestnika w spotkaniu z dziełami/wytworami pełni wykonawca (mistrz) przewodnik, który w razie uzasadnionej potrzeby pomoże wychowankom/uczniom wydobyć to, co najcenniejsze, bez uproszczeń (zniekształceń) zafalszowania ich istoty”⁹.

Takie przesłanie powinno być wskazówką dla nauczycieli w organizowaniu uczniom warunków do poznania i pomnażania dorobku kultury.

Uczeń kończący klasę trzecią przyswoi podstawowe wiadomości w zakresie percepcji i recepcji sztuki oraz zdobędzie umiejętność ekspresji poprzez różne techniki i środki plastyczne. Będzie umiał:

- określić swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziedzinami sztuki, zabytkami i tradycjami środowiska, w którym żyje,
- rozróżnić dziedziny działalności twórczej człowieka i rozpoznać wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury,
- wskazać wytwory rzemiosła artystycznego i sztuki ludowej oraz określić ich znaczenie w kształtowaniu dziedzictwa kulturowego,
- korzystać z przekazów medialnych oraz zastosować ich narzędzia i wytwory w kształtowaniu własnego wizerunku oraz upowszechnianiu kultury w środowisku,
- prowadzić własną działalność twórczą, stosując różnorodnie środki wyrazu w kompozycjach płaskich i przestrzennych.

Zajęcia komputerowe

Komputer pełni rolę atrakcyjnego – z punktu widzenia dziecka – medium, wspomagającego ucznia i nauczyciela w procesie kształcenia. Technologie informatyczne są coraz częściej obecne we wszystkich dziedzinach życia; oznaczają liczne ułatwienia w funkcjonowaniu społecznym i zawodowym, także w procesie kształcenia. Analizując możliwości wykorzystania komputerów, J. Buczyńska i B. Siemieniecki (2001) wykazują m.in., że dostęp do wiedzy prezentowanej także w sposób multimedialny, sprzyja rozwojowi intelektualnemu. Ze względu na możliwość wielokrotnego, indywidualnego powtarzania określonych czynności przy użyciu komputera i oprogramowania można organizować zajęcia utrwalające, korekcyjne i terapeutyczne¹⁰.

Udział w zajęciach z komputerem ma charakter praktyczny i użyteczny, uczniowie opanują umiejętność podstawowej obsługi tego urządzenia, a wykorzystanie wybranych programów i gier edukacyjnych sprzyja doskonaleniu takich kompetencji, jak: czytanie, pisanie, liczenie, tworzenie tekstów i rysunków, konstruowanie, odtwarzanie i tworzenie podczas realizacji interesujących uczniów zadań, projektów. Należy zwrócić uwagę dzieci na aspekt etyczny korzystania z komputera, Internetu i multimediiów, podkreślić potrzebę przestrzegania reguł dotyczących limitów czasu pracy i treści.

Wprowadzone do edukacji wczesnoszkolnej elementy informatyki są bardzo istotne w realizacji celów ogólnych pierwszego etapu edukacyjnego dzieci w XXI wieku. Obecne we wszystkich dziedzinach codziennego życia technologie informacyjne stawiają nowe wyzwania. Im wcześniej

⁹ U. Ostrowska, *Fenomen spotkania w wychowaniu*, „Edukacja”, 2007/4.

¹⁰ J. Buczyńska, B. Siemieniecki, *Komputer w rewalidacji*. Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2001.

dziecko rozpocznie planowe i ukierunkowane posługiwanie się komputerem jako źródłem informacji, tym łatwiej będzie mu funkcjonować w otaczającym świecie. Po klasie trzeciej uczeń:

- umie obsługiwać stanowisko komputerowe, nazywając elementy zestawu i posługując się klawiaturą i myszą,
- potrafi obsługiwać się wybranymi programami i grami edukacyjnymi, pisze za pomocą klawiatury litery i cyfry, wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki,
- umie wyszukać i zastosować w praktyce informacje, które znajdują się na wskazanych przez nauczyciela stronach internetowych, dostrzega elementy aktywne, nawiguje po stronach w określonym zakresie,
- zna wynikające z niewłaściwego korzystania z komputera zagrożenia dla zdrowia i bezpieczeństwa, stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera, Internetu i multimediiów.

Zajęcia techniczne

Wychowanie do techniki odbywa się między innymi poprzez działalność konstrukcyjną dzieci, poznawanie i obsługiwanie wybranych urządzeń, poszanowanie wytworów pracy ludzkiej. Podczas zajęć dzieci uczą się określać cel podejmowanych zadań, poszukiwać wielości dróg ich realizacji, wzbudzać w sobie motywację do działania. Pomaga im w tym nauczyciel, przeprowadzając z dziećmi wspólną analizę zadania, ustalając plan działania, przygotowując środki i warunki niezbędne do konstruktywnej pracy, realizacji zadań zgodnie z ustalonym planem i ewentualnej korekty planu, sprawdzania wyniku, porównywania, wysnuwania wniosków.

Prawidłowo zorganizowane zajęcia techniczne wdrażają dziecko do działania w atmosferze ładu, porządku, przestrzegania zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, oszczędnego gospodarowania materiałem, bezpiecznego korzystania z wybranych materiałów, narzędzi i urządzeń. Wskazane byłoby regulowanie przez nauczyciela stopnia wymagań zgodnie z możliwościami psychofizycznymi uczniów i zainteresowaniami techniką. W procesie oceny osiągnięć i postępów edukacyjnych należy przede wszystkim brać pod uwagę wysiłek i wytrwałość ucznia w dążeniu do celu. Nie tyle uzyskany efekt, co droga prowadząca do jego uzyskania jest godna uwagi i troski nauczyciela. Warto podkreślić znaczenie kształtowanych i doskonalonych umiejętności, takich jak:

- czytanie ze zrozumieniem (prostych instrukcji, schematów),
- odmierzanie,
- rozpoznawanie wybranych materiałów,
- obsługa wybranych urządzeń,
- współdziałanie podczas pracy,
- poznawanie zjawisk fizycznych towarzyszących pracy.

Konieczne jest odwoływanie się do wiedzy osobistej uczniów, poszukiwanie sposobów postępowania w sytuacjach problemowych, wdrażanie do szukania rozwiązań, budzenie twórczego niepokoju, rozwijanie zainteresowań techniką, osiągnięciami współczesnej cywilizacji, wyrabianie przedsiębiorczości, inicjatywności oraz zaradności życiowej, a także sumienności, staranności i dokładności w realizacji zadań.

Realizacja zadań (indywidualnie dobranych lub projektów) wymaga różnych form organizacyjnych: szkolnych i pozaszkolnych, a w nich pracy indywidualnej, grupowej, zespołowej; zarówno zróżnicowanej, jak i jednolitej, które to formy wdrażają uczniów do współdziałania i konstruktywnego komunikowania się, dokonywania samooceny¹¹.

¹¹ Metoda projektów przy projektach zbiorowych kształtuje umiejętności współdziałania i współpracy, rozwija poczucie odpowiedzialności za jakość i terminowość wkładu każdego uczestnika. Rozwija się otwartość na drugiego człowieka i tolerancję dla jego innych pomysłów. T. W. Nowacki, Tworząca ręka. ITeE-PIB, Radom 2008, s. 58.

Dobór zadań praktycznych należy zarówno do nauczyciela, jak i do uczniów. Powinien być inspirowany zainteresowaniami dzieci, naturalnymi potrzebami szkoły i środowiska (zaproszenia, karmniki, znaki drogowe – bezpieczna droga do i ze szkoły, życzenia okolicznościowe, kalendarz obserwacji przyrody i pogody itd.)

Uczeń kończący klasę trzecią posiada podstawową wiedzę o środowisku technicznym, potrafi realizować „drogę” powstawania przedmiotu od pomysłu do wytworu:

- rozpoznaje rodzaje maszyn i urządzeń transportowych, wytwórczych, informatycznych i elektrycznych, określa ich wartość z punktu widzenia cech użytkowych,
- zna sposoby wytwarzania przedmiotów codziennego użytku, wie, jak bezpiecznie i ekonomicznie korzystać z nich w gospodarstwie domowym,
- rozumie potrzebę organizowania indywidualnych i zespołowych działań technicznych, potrafi zadbać o właściwą organizację materiałów, narzędzi i stanowiska pracy,
- potrafi opracować i przedstawić własne pomysły rozwiązań technicznych, zaplanować czynności, zgromadzić materiały i narzędzia niezbędne do ich wykonania,
- zna zasady bezpieczeństwa w poruszaniu się w ruchu ulicznym jako pieszy lub rowerzysta, przestrzega reguł bezpieczeństwa komunikacyjnego, wie, jak należy zachować się w razie wypadku.

Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna

Kształtowanie aktywności ruchowej niezbędnej w różnych przejawach działalności człowieka (rekreacyjnej, zdrowotnej, artystycznej, sportowej) to ważne zadania wychowania fizycznego w klasach I–III, wdrażające m.in. do samooceny i samokontroli. Najważniejsze z punktu widzenia dziecka zadania, które powinny być wzięte pod uwagę przez nauczycieli w procesie organizowania aktywności fizycznej, to:

- indywidualizacja uwzględniająca potrzeby rozwojowe uczniów, zainteresowania i predyspozycje, a wśród nich: stan zdrowia, stan psychiczny w danym dniu, poziom sprawności ruchowej, warunki szkoły (środowiska),
- dostarczanie radosnych przeżyć,
- dawanie poczucia samodzielności w zakresie wyboru zabaw, gier, rodzajów ćwiczeń, akompaniamentu, przyborów, miejsca i czasu,
- wykorzystanie aktywności ruchowej, indywidualnej i zespołowej do tworzenia reguł bezpiecznego i społecznego funkcjonowania.

Nauczycielom realizującym zagadnienia w obszarze wychowania fizycznego pozostawia się swobodę w doborze rozwiązań metodyczno-organizacyjnych stosowanych podczas trzech godzin zajęć w tygodniu, przy jednoczesnym stosowaniu ogólnych wskazań zdrowotnych i psychopedagogicznych. W doborze treści, metod i form organizacyjnych należy przyjąć następujące wskazania:

- stosować formę zabawową i zadaniową,
- wykorzystywać wybrane przybory, przyrządy i akompaniament muzyczny,
- znaczną część zajęć prowadzić w terenie otwartym,
- uwzględniać predyspozycje, upodobania i umiejętności ruchowe uczniów,
- kształtować odpowiednie umiejętności ruchowe z zakresu różnych dyscyplin (gimnastyki, gier ruchowych, lekkiej atletyki, saneczkarstwa, wrotkarstwa, pływania i innych w zależności od potrzeb i możliwości).

Dużym zainteresowaniem wśród młodszych uczniów cieszą się gry i zabawy ruchowe, które dają możliwości uzewnętrzniania emocji, są źródłem dobrego samopoczucia, odprężenia, doświadczeń funkcjonowania w grupie rówieśniczej i sprawdzianem własnej wartości. Indywidualne formy aktywności zdrowotnej i użyteczno-rekreacyjnej, obok kształtowania różnych umiejętności – biegu,

skoków, rzutów, wspinania się, jazdy na sankach, wrotkach, łyżwach, nartach oraz pływania – prowadzą do samooceny rozwoju fizycznego i sprawności ruchowej, umożliwiają nauczycielom zdobycie spostrzeżeń o charakterze diagnostycznym i prognostycznym. Wyniki uzyskane z przeprowadzonych prób należy zawsze odnosić do indywidualnego postępu ucznia, dostrzegać wytrwałość i wysiłek, budować pozytywne nastawienie do indywidualnej i zespołowej aktywności rekreacyjno-sportowej.

Uczeń po klasie trzeciej ma opanowane podstawowe wiadomości o wpływie aktywności ruchowej na sprawność fizyczną i ogólną kondycję organizmu, rozumie potrzebę ochrony zdrowia i stosowania działań profilaktycznych. W zakresie sprawności ruchowej i treningu zdrowotnego:

- potrafi przyjmować pozycje wyjściowe i ustawienia właściwe dla poszczególnych rodzajów ćwiczeń i prostych układów gimnastycznych, dba o prawidłowe ich wykonanie,
- umie realizować marszobiegi na określonych dystansach lub w podanych ramach czasowych, jeździ na rowerze i wrotkach lub rolkach, bierze udział w zabawach i grach terenowych,
- potrafi posługiwać się piłką i innymi przyborami, przestrzegając zasad bezpieczeństwa i respektując reguły gry oraz decyzje sędziego,
- zna zasady rywalizacji sportowej i stosuje się do nich w rozgrywkach indywidualnych i zespołowych, dba o bezpieczeństwo miejsca i przebiegu zabaw ruchowych,
- umie dbać o higienę osobistą i czystość odzieży, rozumie znaczenie racjonalnego odżywiania, aktywnego sposobu wypoczyniania i systematycznej profilaktyki zdrowotnej dla właściwego funkcjonowania organizmu.

Każde dziecko jest uzdolnione i w sferze motywacyjnej nastawione na wszechstronne poznanie świata. Szkoła i nauczyciel mają odkryć te uzdolnienia i je rozwijać. W trosce o to, aby dzieci odczuwały satysfakcję z własnej działalności poznawczej i twórczej, trzeba dać im narzędzia i stworzyć warunki do prezentowania własnych osiągnięć.

7 Opis sposobów osiągnięcia celów kształcenia i wychowania

W edukacji wczesnoszkolnej, respektującej przesłanki pedagogiki konstruktywistycznej, podmiotem wszelkich działań wychowawczych jest dziecko. W świetle doniesień psychologii rozwojowej zakłada się, że podstawą zmian w zachowaniu i umiejętnościach dziecka jest jego własna, naturalna zdolność do wzrostu i rozwoju oraz zdolność do uczenia się przez działanie i gromadzenie doświadczeń. Zatem wyznacznikiem skuteczności oddziaływania pedagogicznego jest organizowanie przez nauczyciela celowych sytuacji dydaktycznych, umożliwiających dziecku uczenie się w indywidualnym i grupowym działaniu, w interakcji z rówieśnikami i dorosłymi, dobór skutecznych metod nauczania i uczenia się uczniów.

Metody nauczania – uczenia się

Metoda nauczania to na ogół celowo i systematycznie stosowany sposób pracy z uczniami, umożliwiający im opanowanie wiedzy wraz z umiejętnością posługiwania się nią w praktyce, a także rozwijanie zdolności i zainteresowań poznawczych¹.

Nawiązując do pojęcia kształcenia, metodę kształcenia można określić jako dynamiczny proces formowania bądź formowania się człowieka, polegający na ciągłym wyborze treści kształcenia oraz sposobów działania nauczyciela i ucznia, tudzież na takim doborze warunków uczenia się, aby wychowanek przeżywał kształcenie jako jego własny proces, sprawiający jemu samemu satysfakcję, a zarazem, aby jak najchętniej przystępował do jego realizacji i kontynuacji².

Literatura dydaktyczna oferuje nauczycielom, w tym nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej, różnorodne klasyfikacje metod nauczania – uczenia się. Z punktu widzenia treści niniejszego programu, założeń pedagogicznych, najbardziej uprawnione będzie odwołanie się do koncepcji kształcenia wielostronnego W. Okonia. Zaproponował on holistyczne podejście nie tylko do wszystkich elementów systemu dydaktycznego, ale również do kwestii metod, zachęcając do ich komplementarnego stosowania.

Nawiązując do teorii wielostronnego kształcenia W. Okonia³, można przyporządkować drogom uczenia się: asocjacyjnej, problemowej, emocjonalnej i operacyjnej różne kategorie metod nauczania – uczenia się: informacyjne (podające), problemowe (poszukujące), waloryzacyjne (eksponujące), operatywne (oparte na działaniu). Podstawą tej typologii jest efekt, do którego ma doprowadzić stosowanie metod zestawionych w poszczególnych kategoriach.

Metody informacyjne (pogadanka, opis, opowiadanie, praca z tekstem, wyjaśnienie) służą przekazywaniu uczniom informacji.

Metody problemowe umożliwiają uczniom samodzielne zdobywanie wiedzy, poprzez czynność badania, projektowania doświadczeń. Należą do nich: klasyczna metoda problemowa, dyskusja, zabawy i gry dydaktyczne, metoda sytuacyjna, metoda przypadków.

¹ W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, PWN, Warszawa 1984, s. 174.

² Tamże, s. 168.

³ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa 1987.

Metody waloryzacyjne (impresyjna i ekspresyjna) pozwalają na aktywizowanie emocjonalne uczniów. Warto podkreślić znaczenie dramy i inscenizacji w pracy z uczniami w klasach I–III.

Metody operatywne to organizacja działalności praktycznej uczniów poprzez ćwiczenia oraz działania.

Umiejętność doboru metod jest elementem profesjonalnego przygotowania nauczyciela, osoby inspirującej wielokierunkową aktywność uczniów.

Dorosły stymuluje dziecko w następujący sposób:

- proponuje interesujące poznawczo sytuacje dydaktyczne,
- pyta, interpretuje,
- dostarcza informacji, modyfikuje wypowiedzi, tworzy inspirujące środowisko wychowawcze,
- pomaga przy narodzinach dziecięcych teorii dotyczących różnorodnych kategorii poznawczych.

Zadaniem współczesnego nauczyciela klas początkowych jest troska o prawidłowy rozwój ucznia, wspomaganie tego rozwoju w przyjaznym, bezpiecznym i zdrowym środowisku, stwarzanie warunków do samorealizacji. Nauczyciel organizuje proces dydaktyczny tak, aby umożliwić dzieciom zdobycie jak największej liczby doświadczeń, ułatwiających zdobywanie różnorodnych umiejętności i samodzielne konstruowanie wiedzy.

W edukacji wczesnoszkolnej można zaplanować następujące role dla ucznia:

- dziecko w roli obserwatora rówieśników i dorosłych,
- dziecko w roli współbadającego,
- dziecko w roli badacza.

Aktywizując dziecko do działania, doświadczania i przeżywania, nauczyciel pomaga mu samodzielnie odkrywać wiedzę, wyzwala różnorodne emocje towarzyszące uczeniu się, wzbogaca zasób słownictwa, inspirując do wypowiedzania myśli i sądów. Ułatwia wybieranie celu, planowanie jego osiągnięcia i wybór skutecznego sposobu postępowania w procesie realizacji. Planując lub organizując sytuację dydaktyczną, nauczyciel powinien pamiętać, że dla pełnej skuteczności uczenia się poprzez działanie dziecko musi pokonać kolejne etapy działania, tj. dokonać analizy treści zadania, porównania i twórczej refleksji nad badanym zjawiskiem; uogólnić spostrzeżenia i postawić wnioski; sprawdzić w praktyce ustalone przez siebie rozwiązania. Każde poprawnie wykonane działanie pozwoli dziecku na:

- wzbogacenie doświadczeń, dzięki którym tworzy się system wiedzy i następuje rozwój pojęć,
- wzmocnienie odporności emocjonalnej, dające motywację do pokonywania nowych (często trudnych) sytuacji,
- budzenie motywacji do podejmowania wysiłku intelektualnego,
- doskonalenie umiejętności planowania i organizowania działań, by ich realizacja była efektem właściwego i ekonomicznego postępowania,
- dokonywanie samokontroli i samooceny prowadzonych działań,
- kształtowanie umiejętności wyrażania swoich myśli i ocen, towarzyszących działaniu we współpracy.

Realizacja celów edukacyjnych przedstawionych w programie, a wynikających z treści nauczania zawartych w podstawie programowej, jest możliwa przez stwarzanie sytuacji dydaktycznych służących uczeniu się przez działanie. Wymaga również kształtowania umiejętności skutecznego komunikowania się za pomocą wypowiedzi słownych i pisemnych, słuchania i czytania ze zrozumieniem oraz odbioru i nadawania komunikatów pozawerbalnych. Są to podstawowe środki komunikacji społecznej, które powinny dziecku ułatwić proces porozumiewania się i umożliwić wejście w świat złożonych związków i zależności w przyrodzie, społeczeństwie i kulturze.

W tak organizowanym procesie uczenia się dziecka przez jego własne doświadczanie nauczyciel klas I–III staje się organizatorem i animatorem procesu dydaktycznego. Ma towarzyszyć dziecku w jego rozwoju i ułatwiać zdobywanie wiedzy, umożliwiać samodzielne badanie i odkrywanie, motywować i pobudzać do samodzielnych odkryć oraz pomagać w ich organizowaniu, stawiać pytania i odpowiadać na pytania dziecka. Wymaga to od nauczyciela dokładnej znajomości grupy, ale także dobrej znajomości każdego dziecka indywidualnie, jego sposobu myślenia, cech osobowościowych, preferowanego stylu uczenia się i prawidłowości w zakresie przyswajania wiedzy. Wskazane byłoby takie postępowanie, aby podstawą planowania pracy edukacyjnej były wyniki przeprowadzonej diagnozy wstępnej.

Spełnienie wymienionych postulatów umożliwi dzieciom opanowanie umiejętności korzystania z dóbr kultury, poznanie dziedzictwa kulturowego tak dokładnie, by odczuwać wspólną kulturową z innymi i skutecznie działać.

Zasady pracy pedagogicznej z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Praca z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi powinna być prowadzona ze znajomością zasad działania odpowiadających charakterowi udzielanego wsparcia oraz z zastosowaniem reguł postępowania uwzględniających konkretne potrzeby edukacyjne ucznia. Istnieje też wiele uniwersalnych zasad wartych wprowadzenia do pracy indywidualnej. W bezpośrednim kontakcie z dzieckiem dobrze jest komunikować się w sposób sprzyjający jego rozwojowi.

Konstrukcję płaszczyzny porozumiewania się można oprzeć na następujących przykładowych zasadach indywidualnej pracy z dzieckiem:

1. Staraj się usamodzielniać dziecko.
2. Dostosuj sposób komunikowania się do jego możliwości psychofizycznych.
3. Informuj go o sposobie własnego rozumowania.
4. Bądź dyskretny.
5. Bądź konsekwentny w prezentowaniu wartości.
6. Zachęcaj do działań twórczych.
7. Inicjuj działania twórcze.
8. Pobudzaj wyobraźnię.
9. Utrzymuj porządek w swoim otoczeniu.
10. Wsłuchuj się w racje dziecka.
11. Podążaj za jego rozumowaniem.
12. Podawaj i ćwicz z nim wszystkie metody pracy potrzebne do wykonania zadania.
13. Nie pośpieszaj go.
14. Bądź gotowy do zmiany sposobu działania.
15. Prezentuj swoje poczucie humoru z umiarem.
16. Dawaj przykłady dobrych rozwiązań.
17. Wykorzystuj na bieżąco zdarzenia do formułowania przykładów pożądaných zachowań.
18. Prezentuj przykłady różnych zachowań w takiej samej sytuacji.
19. Pokazuj inne zachowania, jeżeli postępowanie ucznia wynika z przyjęcia przez niego postawy niezgodnej z przyjętym systemem wartości.
20. Nawiązuj kontakty z uczniem na płaszczyźnie rzeczywistych trudnych sytuacji, z którymi ma do czynienia.

Kilka praktycznych rozwiązań w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Podjęmując pracę z uczniem ze SPE, nauczyciel ustala wyznaczniki procesu edukacyjnego ucznia indywidualnie. W zależności od charakteru specjalnych potrzeb ucznia określa: zakres dostosowania programu edukacyjnego, uwarunkowania wynikające z diagnozy ucznia, cele edukacyjne i terapeutyczne oraz procedury ich osiągania, zasady pracy i oceniania. Ustalenia te przekładają się na sposób prowadzenia zajęć obowiązkowych, dodatkowych i nadobowiązkowych.

W ramach zajęć nauczyciel musi wykonać dodatkowe czynności, zastosować odpowiednie rozwiązania metodyczne. W poszczególnych etapach procesu kształcenia powinien mieć na uwadze możliwości i potrzeby ucznia⁴.

Na etapie czynności wstępnych powinien przygotować warunki zewnętrzne, np. dla ucznia z niepełnosprawnością odpowiednie miejsce pracy, oświetlenie, pomoce dydaktyczne.

Uświadomienie celów i wytworzenie pozytywnej motywacji będzie się wiązało z zainteresowaniem ucznia dodatkowo celem terapeutycznym (oprócz edukacyjnego). Ustalając cele kształcenia, nauczyciel powinien opierać się na mocnych stronach ucznia. Postawiony cel nie może sprawiać trudności ani wymagać długiego czasu realizacji (lub przeciwnie – w przypadku ucznia uzdolnionego będzie stanowić stymulujące wyzwanie), powinien być powiązany z doświadczeniem i wiadomościami, które ma uczeń, stwarzać okazję do rewalidacji. Wdrażanie do stawiania sobie oprócz celów edukacyjnych także terapeutycznych pozwoli uczniowi uzyskać poczucie kontroli i wiary w swoje możliwości, zaakceptować własne ograniczenia.

Wprowadzanie nowych treści wymagać będzie od nauczyciela zabiegów ułatwiających uczniowi poznanie, samodzielną obserwację, wskazanie istotnych, typowych i indywidualnych cech rzeczy i zjawisk w sposób uwzględniający specjalne potrzeby edukacyjne. W poznawanie nowych treści są zaangażowane różne sfery funkcjonowania dziecka (emocjonalno-motywacyjna, instrumentalna i społeczna). Różne zatem będą warunki i przebieg uczenia się, obszary niezaburzonego i zaburzonego funkcjonowania, okoliczności, które nauczyciel powinien dokładnie rozpoznać, aby optymalnie ułatwić poznanie bezpośrednio lub pośrednio. Tu również, przede wszystkim, powinien wykorzystać niezaburzone procesy psychofizyczne ucznia, np. w bezpośrednim poznaniu uczeń niewidomy powinien mieć możliwość dotykania, słuchania i wąchania, uczeń z niepełnosprawnością intelektualną powinien poznawać stopniowo, w dłuższym czasie, mniejszymi partiami, w miarę możliwości polisensorycznie.

Poznanie pośrednie także musi odbywać się za pomocą dostosowanych do wieku intelektualnego oraz możliwości percepcyjno-poznawczych dziecka modeli, schematów, ilustracji, tekstu mówionego i pisanego. Na etapie nabywania, uogólniania i systematyzowania pojęć nauczyciel musi aranżować proces kształcenia ucznia, aby jego wiedza była spójna i usystematyzowana. Im więcej wiadomości i doświadczeń ma uczeń, tym łatwiej o uogólnienia, a przecież osoby z niepełnosprawnością mają zazwyczaj mniej doświadczeń i o odmiennym charakterze niż doświadczenia rówieśników.

W zależności od czynników zaburzających proces uczenia się uczeń może mieć albo zbyt mało informacji, aby przeprowadzać generalizacje, wyciągać właściwe wnioski (np. uczniowie z zaburzeniami sensorycznymi), albo może mieć trudności w przeprowadzeniu operacji umysłowych (np. uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną). W związku z tym nauczyciel, kierując procesem uogólniania i systematyzowania, musi stworzyć warunki dostosowane do możliwości percepcyjno-poznawczych

⁴ B. Trochimiak, *Model pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w przedszkolu, szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej* [w:] *Podniesienie efektywności kształcenia...*, dz.cyt., s. 40 i nast.

dziecka. Powinien umożliwić polisensoryczne poznawanie, które dostarczy jak najwięcej informacji. Ważne jest także, aby zadbał o prawidłowe przeprowadzenie procesu kształtowania pojęć, szczególnie złożonych (od pojęć konkretnych do bardziej abstrakcyjnych, pojęcia złożone analizować za pomocą prostych). Systematyzowanie pojęć, wiązanie elementów wiedzy i tworzenie struktur poznawczych jest istotnym warunkiem rozwijania myślenia uczniów.

Na etapie utrwalania przez zastosowanie w praktyce uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi powinien mieć zagwarantowaną dostateczną ilość czasu na działanie, praca musi być na miarę jego możliwości, a środki dydaktyczne dostosowane do potrzeb. Działanie praktyczne ma także duże walory wychowawcze. Uczy współdziałania, daje poczucie własnej wartości i możliwości, rozwija zainteresowania.

Ogniwa procesu edukacji, jakimi są **kontrola i samokontrola osiągniętych przez uczniów kompetencji**, są równocześnie elementami diagnozy, rozpoznania wyników procesu uczenia się. W kształceniu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi nauczyciel i uczeń sprawdzają, w jakim stopniu udało się zrealizować cele edukacyjne i terapeutyczne. Nauczyciel ocenia przede wszystkim wkład pracy ucznia, a nie efekt, uczeń zaś powinien sam zorientować się, co zrobił dobrze, a co źle. Jeżeli znał cel pracy i tok postępowania, będzie mógł skonfrontować wynik z założonym celem.

Dla prawidłowego przebiegu procesu kształcenia istotne jest, w jakim stopniu uczeń ze SPE ma poczucie przynależności do środowiska rówieśniczego. Przykre doświadczenia, brak uznania i wiary we własne siły mogą spowodować izolowanie się lub agresję. Włączanie ucznia z niepełnosprawnością do grupy sprawnych rówieśników należy starannie przygotować. Uczniowie powinni wiedzieć o niektórych trudnościach koleżanki lub kolegi, jego możliwościach, o tym, kiedy powinni, a kiedy nie udzielać wsparcia. Nauczyciel musi wykorzystywać i kreować sytuacje, w których uczniowie mogą działać wspólnie. **Wybór drogi postępowania, ścieżki edukacyjnej powinien być podyktowany dobrem dziecka.**

Systemowe spojrzenie na zorganizowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole wymaga m.in.:

- zdiagnozowania specyficznych i specjalnych potrzeb uczniów,
- powołania zespołów,
- wyznaczenia koordynatorów,
- przyjęcia pewnych porównywalnych rozwiązań praktycznych wspierania uczniów ze specjalnymi potrzebami, ze specyficznymi oczekiwaniami oraz uczniów z tzw. rozpoznania pedagogicznego (o wolnym tempie pracy, niedojrzałych edukacyjnie oraz uzdolnionych, o określonych zainteresowaniach).

Praca z uczniem zdolnym

Poszukując bardziej efektywnych niż dotychczas sposobów wspierania rozwoju ucznia, wprowadzono nową formę pomocy psychologiczno-pedagogicznej – **zajęcia rozwijające uzdolnienia**. Służą one rozwijaniu różnorodnych uzdolnień, zaobserwowanych i zdiagnozowanych przez nauczycieli we współpracy z rodzicami uczniów. Zdolności mogą być rozumiane jako sprawniejsze wykonywanie określonych czynności w stosunku do innych, wrodzone predyspozycje do wykonywania określonych działań lub jako uwarunkowane wewnętrznie i najczęściej wrodzone możliwości sprawnego działania – w sensie określonych predyspozycji i postaw⁵.

⁵ D. Czelakowska, *Inteligencja i zdolności twórcze dzieci w początkowym okresie edukacji*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007. Por. także: A. Sękowski, *Osiągnięcia uczniów zdolnych*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2001.

W. Szewczuk (1990) wyróżnia zdolności ogólne oraz zdolności specjalne. Wskaźnikami tych pierwszych są: inteligencja, myślenie, spostrzeganie, zapamiętywanie (wyuczalność), wyobraźnia, sprawność ruchowa (zręczność), wrażliwość emocjonalna. Zdolności specjalne są związane z określoną dziedziną (lub dziedzinami), np.: organizacyjne, poznawcze, produkcyjne, artystyczne, wychowawcze, opiekuńcze, usługowe, porządkowe, sportowe; w ich obrębie występuje duże zróżnicowanie⁶.

W praktyce pedagogicznej niezwykle przydatne może okazać się wykorzystanie teorii inteligencji wielorakich Howarda Gardnera. Ten amerykański psycholog i pedagog proponuje dokonanie diagnozy profilu inteligencji dziecka i wskazanie jego mocnych stron (inteligencji dominujących) w celu rozwoju zauważonych inteligencji oraz użycia uzdolnień dominujących do rozwijania słabych. Teoria H. Gardnera może być wykorzystana przez nauczycieli zarówno w pracy z uczniem uzdolnionym, jak i w projektowaniu działań pedagogicznych adresowanych do ucznia o wolnym tempie pracy, niższej inteligencji ogólnej oraz niewielkiej motywacji do uczenia się.

Gardner wyróżnia i opisuje następujące rodzaje inteligencji:

- językową (lingwistyczną),
- matematyczno-logiczną,
- ruchową,
- wizualno-przestrzenną,
- muzyczną,
- przyrodniczą,
- intrapersonalną,
- interpersonalną,
- egzystencjalną⁷.

Cele edukacyjne lub edukacyjno-terapeutyczne w pracy z uczniem uzdolnionym:

- wszechstronny rozwój,
- rozwój wyobraźni twórczej i myślenia dywergencyjnego,
- kształtowanie pamięci i wdrażanie do stosowania efektywnych technik uczenia się,
- wdrażanie do procesu samokształceniowego,
- nauka stawiania, realizowania i oceniania własnych celów edukacyjnych,
- wdrażanie do systematyczności i samodzielności,
- nauka obiektywnej samooceny osiągnięć, zwiększenie samoświadomości i procesów motywacyjno-poznawczych,
- rozwój społeczno-emocjonalny, w tym integracja z grupą rówieśniczą,
- nauczenie radzenia sobie z oceną innych i z niepowodzeniami,
- kształtowanie umiejętności językowych, niezbędnych do dalszego rozwoju uzdolnień.

Metody, formy i środki dydaktyczne w pracy z uczniem uzdolnionym

Metody pracy z uczniem uzdolnionym:

- metody aktywizujące, zachęcające do dostrzegania i rozwiązywania problemów i podejmowania własnych działań samokształcących: metody poszukujące – metoda problemowa i jej odmiany: problemy otwarte i zamknięte, problemy typu „odkryć” i „wynaleźć”, problemy intelektualne i społeczno-moralne oraz problemy teoretyczne i praktyczne,
- metody heurystyczne, np. burza mózgów czy synektyka,

⁶ W. Szewczuk, *Psychologia*, Warszawa 1990.

⁷ H. Gardner, *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, Warszawa 2009.

- metody rozwijające myślenie konwergencyjne, uczące myślenia algorytmicznego,
- techniki szybkiego uczenia, np. szybkiego czytania i mnemotechniki,
- metody rozwijające umiejętności komunikacyjno-społeczne:
 - metody praktyczne, np. metoda projektów, metody zadaniowe, metody integracyjne i uczące współpracy, gry dydaktyczne,
 - dyskusje uczące doboru trafnych argumentów oraz szacunku dla innych osób,
 - trening twórczości integrujący różnorodne metody heurystyczne,
- metody umożliwiające ekspresję ucznia w wybranych przez niego dziedzinach oraz gwarantujące poznanie i zrozumienie osób wybitnych i ich dokonań, kształtujące system wartości, poczucie estetyki oraz umożliwiające znalezienie inspiracji i mistrzów,
 - metody waloryzacyjne: ekspresyjne (np. inscenizacje, symulacje, drama, pantomima, metody wykorzystujące środki plastyczne lub muzyczne) i impresyjne (np. udział w przedstawieniach, wystawach, spotkaniach z pisarzami, muzykami),
- metody ewaluacyjne pozwalające na dokonywanie samooceny podejmowanych i zrealizowanych zadań, konstruktywną ocenę działań innych oraz przyjmowanie oceny od innych; w szczególności od rówieśników.

Formy organizacyjne zajęć

- Praca grupowa, podczas której powstają więzi społeczne. W grupach jednorodnych pod względem zdolności uczniowie dzielą się wiedzą i doświadczeniami z uczniami o podobnych możliwościach, natomiast w grupach o zróżnicowanym poziomie – uczą się wspierać innych, pokonywać nieśmiałość, przekazywać w sposób zrozumiały posiadaną wiedzę; zalecane jest także stosowanie losowego doboru grupy, aby podczas realizowania wspólnych celów możliwa była integracja osób o zróżnicowanym potencjale intelektualnym i społecznym.
- Praca indywidualna (jednostkowa zróżnicowana) z wykorzystaniem kart pracy – pozwala na dostosowanie treści i wymagań do możliwości i zainteresowań ucznia.
Zaleca się ograniczenie pracy zbiorowej, podczas której uczniowie szczególnie uzdolnieni nudzą się.

Formy organizacyjne w systemie kształcenia

Oprócz pracy w systemie klasowo-lekcyjnym warto zapewnić uczniowi możliwość uczestnictwa w:

- zajęciach pozalekcyjnych w szkole: kołach zainteresowań, warsztatach przedmiotowych w klubach naukowych,
- zajęciach pozaszkolnych, np. w domach kultury, na wyższych uczelniach, w warsztatach organizowanych przez pasjonatów jakiejś dziedziny,
- konkursach, turniejach i olimpiadach, projektach tematycznych oraz obozach wakacyjnych (umożliwienie uczniom zdolnym potwierdzenia własnej wiedzy).

Środki dydaktyczne

Zalecane są zarówno środki naturalne (np.: okazy, zwierzęta, rośliny, pomniki przyrody), jak i techniczne (np.: książki, gazety, czasopisma, filmy, obrazy, zdjęcia, prezentacje, gry i symulacje)

Bogactwo i różnorodność środków dydaktycznych uatrakcyjniają naukę (zapobiegają znużeniu i zmęczeniu) oraz pozwalają głębiej poznać przekazywane treści. W wielu przypadkach takim środkiem jest komputer, jednak należy mieć świadomość, że jego rolą jest wzbogacanie procesu dydaktycznego, a nie realizowanie wszystkich założonych celów.

Dla młodszych dzieci korzystniejsze jest stosowanie naturalnych środków dydaktycznych, których mogą dotknąć, usłyszeć, zobaczyć. Symulacje komputerowe są na tym etapie nieodpowiednie, gdyż zniekształcają proces poznawczy. Proponuje się za to korzystanie z odtwarzaczy CD,

DVD (płyty muzyczne, filmy edukacyjne, bajki), ułatwiających i rozbudzających zainteresowanie muzyką, ruchem, językiem ojczystym i językami obcymi⁸.

Indywidualna praca z uczniem uzdolnionym może przybierać różne formy (jednocześnie):

- dostosowywanie metod, form pracy i środków dydaktycznych do stylu uczenia się ucznia; praca w grupie, mikronauczanie,
- indywidualizowanie pracy domowej i zadań dodatkowych,
- podejmowanie inicjatyw badawczych, obserwacji,
- realizowanie projektu edukacyjnego,
- udział w konkursach,
- reprezentowanie szkoły na zewnątrz,
- inicjowanie działań twórczych, np. pisanie książeczek, układanie wierszy, piosenek, drama, inscenizacja, teatr, działalność w szkolnych kółkach.

⁸ *Podniesienie efektywności kształcenia...*, dz. cyt. wykorzystano fragmenty publikacji w rozdziale 7.1

8 Kryteria oceny i metody sprawdzania osiągnięć ucznia

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych, wynikających z podstawy programowej i realizowanego programu nauczania.

W procesie monitorowania rozwoju dziecka należy wykorzystywać różnorodne okazje do diagnozy i obserwacji, a przy tym uwzględniać różnice indywidualne. Ocenianie powinno być naturalnym zjawiskiem towarzyszącym nauczaniu i uczeniu się, połączonym z udzielaniem wsparcia.

Warto podkreślić, iż ocenianie powinno być wielowątkowe, tzn. oceniający ujmuje rozwój ucznia integralnie, a jako jednostkę postrzega go w określonym środowisku i kontekście wychowawczym oraz społecznym.

Rozporządzenie MEN w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania (...) nakłada na nauczycieli wymóg uwzględniania w ocenach:

- poziomu opanowania przez ucznia wiadomości i umiejętności z zakresu wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla I etapu edukacyjnego,
- wskazań dotyczących potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia związanych z przewyciężaniem trudności w nauce lub rozwijaniem uzdolnień.

Każdy nauczyciel ma obowiązek, przy ustalaniu oceny klasyfikacyjnej, uwzględnić wpływ zaburzeń lub odchyień na poziom osiągnięć i zachowania uczniów¹.

W zalecanych sposobach osiągania zamierzonych celów edukacyjnych wymienić należy:

- dokładne poznawanie ucznia i jego otoczenia (przeprowadzenie szczegółowej diagnozy, systematyczne obserwowanie i ocenianie postępów, poznawanie osobowości ucznia i preferowanych przez niego sposobów uczenia się, rozpoznawanie środowiska rodzinnego),
- dostosowywanie wymagań do indywidualnych możliwości ucznia (zwrócenie uwagi na specjalne i specyficzne potrzeby edukacyjne po uzyskaniu niezbędnych informacji od specjalistów), dobór metod nauczania i mediów, aranżowanie środowiska edukacyjnego,
- systematyczną i twórczą współpracę z rodzicami lub opiekunami dziecka (organizowaną według bieżących potrzeb), kształtowanie metod i postaw wychowawczych, stałą komunikację szkoła – dom.

Monitorowanie osiągnięć ucznia i systematyczne ocenianie postępów jest niezbędne w procesie nauczania i wychowania. W edukacji wczesnoszkolnej stosuje się ocenianie opisowe jako formę oceniania informującego ucznia i jego rodziców o poziomie osiągnięć i wskazującego ewentualne kierunki kształtowania i doskonalenia umiejętności.

Wskazane jest monitorowanie osiągnięć zespołu klasowego i poszczególnych uczniów, żeby z nagromadzonych informacji móc sporządzić wyczerpującą ocenę poziomu wyników semestralnych lub/i rocznych, uwzględniającą możliwości edukacyjne i wkładany wysiłek każdego ucznia.

Monitorowanie to systematyczne gromadzenie informacji o warunkach, przebiegu i rezultatach działań dydaktyczno-wychowawczych, nieustanne obserwowanie i badanie efektów realizacji programu nauczania. To także ewaluacja własnej pracy nauczyciela.

¹ Rozporządzenie MEN z 17 listopada 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 228 z 2010r, poz. 1491).

Przejawami działań nauczyciela, dążącego do sporządzenia oceny, czytelnej dla ucznia i rodzica oraz spełniającej funkcje informacyjne i motywacyjne, są:

- gromadzenie i dokładne analizowanie informacji o postępach poznawczych i psychomotorycznych oraz reakcjach emocjonalnych dzieci,
- rozpoznanie i określenie indywidualnych potrzeb edukacyjnych uczniów, profilu rozwoju,
- obserwowanie szkolnej kariery dziecka i wspieranie jej, wzmocnienie naturalnej motywacji do uczenia się,
- diagnozowanie osiągnięć edukacyjnych ucznia,
- okresowe sprawdzanie wiadomości i umiejętności,
- gromadzenie informacji o środowisku domowym i przebiegu rozwoju dziecka we wcześniejszym okresie oraz danych uzyskanych w bieżącej komunikacji z rodzicami lub opiekunami dziecka, stanowiących kontekst interpretacyjny postępów edukacyjnych,
- informowanie rodziców o przebiegu rozwoju ich dziecka,
- przestrzeganie zalecanych warunków i sposobów realizacji treści kształcenia zawartych w podstawie programowej.

Jako kryteria oceny osiągnięć edukacyjnych uczniów proponuje się wykorzystać efekty określone w podstawie programowej oraz w programie – rozdział 5., rubryka „Przewidywane efekty edukacyjne”. Oceniając postępy edukacyjne, warto doceniać wysiłek i wytrwałość w dążeniu do celu. Należy pamiętać, że uczniowie różnią się tempem rozwoju i nie wszyscy w tym samym czasie opanują umiejętności takie jak: czytanie, pisanie, liczenie i zachowania społecznie akceptowane.

Kryteria oceniania postępów edukacyjnych uczniów ze SPE będą stanowić cele zaplanowane do osiągnięcia i określone w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym lub planie działań wspierających.

Elementarz

XXI wieku

© Copyright by Nowa Era Sp. z o.o. 2009
978-83-267-1815-1
Wydanie szóste zmienione
Warszawa 2014

Autor: **Teresa Janicka-Panek.**

Współautorzy: **Barbara Bieleń, Hanna Małkowska-Zegadło.**

Konsultacja treści kształcenia z edukacji matematycznej: Krystyna Bielenica,
Maria Bura, Małgorzata Kwil, Bogusława Lankiewicz.

Treści nauczania i przewidywane efekty edukacyjne z edukacji przyrodniczej
do pakietu „Elementarz XXI wieku” wpracowała Joanna Winiecka-Nowak.

Opracowanie redakcyjne: Małgorzata Sulima.
Redakcja merytoryczna: Bożena Gepert.
Projekt graficzny: Małgorzata Koper.
Realizacja projektu graficznego: Małgorzata Koper.

Nowa Era Sp. z o.o.
Aleje Jerozolimskie 146 D, 02-305 Warszawa
tel.: 22 570 25 80; faks: 22 570 25 81
infolinia: 801 88 10 10 (z telefonów stacjonarnych),
58 721 48 00 (z telefonów komórkowych)
www.nowaera.pl, e-mail: nowaera@nowaera.pl